

ENTRE EL MARTELL I L'ENCLUSA

EVOLUCIÓ DE L'OFICI DE FERRER A TRAVÉS DE
L'ESTUDI DE LA FAMÍLIA PORTELLA DE BANYOLES

Paula Portella Colomer
2n de Batxillerat B
Tutora: Anna Maria Ferrer
Institut Josep Brugulat
Curs 2022/2023

“L’home mai sap del que és
capaç fins que ho intenta”.

Charles Dickens

SÍNTESI

Els oficis tradicionals, com per exemple el cisteller, el sabater o el carreter, a poc a poc han anat desapareixent. La progressiva mecanització dels processos productius iniciada amb la Revolució Industrial a partir de finals del segle XVIII, ha comportat la substitució de molts treballs artesanals. Un exemple és el de ferrer, l'objecte d'aquest Treball de Recerca. En aquest treball s'estudia concretament aquest ofici, des dels seus inicis fins a l'actualitat. S'explica la influència de l'ofici a la comarca del Pla de l'Estany, especialment a Banyoles, on ha tingut una gran importància. Una de les finalitats del treball és endinsar-me en el món de la ferreria i poder descobrir tota la història que hi ha al darrere de la família Portella, la meva, que ja fa tres generacions que treballa a l'obrador de la plaça del Teatre de Banyoles.

SÍNTESIS

Los oficios tradicionales, como por ejemplo el cestero, el zapatero o el carretero, poco a poco han ido desapareciendo. La progresiva mecanización de los procesos productivos iniciada con la Revolución Industrial a finales del siglo XVIII ha llevado a la sustitución de muchos trabajos artesanales. Un ejemplo es el de herrero, el objeto de este Trabajo de Investigación. En este trabajo se estudia específicamente este oficio, desde sus inicios hasta la actualidad. Se explica la influencia del oficio en la comarca del Pla de l'Estany, especialmente en Banyoles, donde ha tenido una gran importancia. Uno de los objetivos del trabajo es adentrarse en el mundo de la herrería y descubrir toda la historia que hay detrás de la familia Portella, la mía, que lleva trabajando en el taller de la plaza del Teatro de Banyoles durante tres generaciones.

ABSTRACT

Traditional trades, such as basket weaving, shoemaking, or wheelwrighting, have gradually been disappearing. The progressive mechanization of production processes initiated with the Industrial Revolution starting in the late 18th century has led to the replacement of many artisanal jobs. An example is that of the blacksmith, the subject of this Research Project. This project specifically examines this profession, from its beginnings to the present day. It explains the influence of the trade in the Pla de l'Estany region, especially in Banyoles, where it has had significant importance. One of the goals of the project is to immerse myself in the world of blacksmithing and uncover the entire history behind the Portella family, mine, which has been working in the workshop at Plaça del Teatre in Banyoles for three generations.

AGRAÏMENTS

Primer de tot m'agradaria agrair l'ajuda, el suport i la col·laboració de totes aquelles persones que han estat al meu costat durant el procés d'aquest treball, perquè sense totes elles no hauria estat possible.

En especial, vull agrair la tasca que ha dut a terme la meva tutora del treball, l'Anna Maria Ferrer. Per la seva orientació constant, els seus consells, la seva avaluació i l'ordenació de les meves idees. Per saber-me ajudar quan he estat més nerviosa i per guiar-me durant tots aquests mesos. Ha estat clau la seva disposició i les seves ganes de què sortís un bon Treball de Recerca.

També m'agradaria donar les gràcies a la meva família, sobretot al meu avi, Pere Portella Bustins, perquè sense tota l'ajuda, ganes i entusiasme que ha mostrat, no hagués estat possible. Sempre ha vetllat perquè fes un excel·lent TdR. M'ha donat informació clau per realitzar aquest treball i entre tots dos hem fet un gran aprenentatge.

Als meus pares Vanesa i Pompeu, per ajudar-me quan ho he necessitat i per tranquil·litzar-me en els moments més complicats. Per les seves paraules: "Ho acabaràs fent molt bé, tu tranquil·la" o "Aquest esforç valdrà la pena" que sentia constantment.

Per acabar, voldria donar les gràcies a la meva parella, en Jordi, que mai ha deixat que tirés la tovallola i sempre m'ha donat ànims per tirar endavant. També a tots els meus amics i amigues que m'han donat suport, m'han aconsellat i m'han acompanyat durant aquests mesos.

I finalment, a Evarist Figueras, a Salvador Soler i a Joana Bassols per deixar-me escoltar un trosset de la seva història amb relació a l'ofici de ferrer.

I a tota aquella gent que ha posat un granet de sorra perquè fes un bon Treball de Recerca. Sense tots vosaltres, això no hauria estat possible. Moltes gràcies, de tot cor.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	7
1.1. Motivació.....	7
1.2. Objectius.....	8
1.3. Metodologia.....	8
2. MARC TEÒRIC.....	9
2.1. L'ofici de ferrer.....	9
2.2. Matèria primera: el ferro i l'acer.....	11
2.2.1. Què és el ferro?.....	11
2.2.1.1. Els inicis del ferro.....	11
2.2.2. Ferro o acer?.....	13
2.2.3. La farga catalana.....	13
2.2.3.1. Procediment.....	14
2.2.3.2. Elements.....	14
2.2.4. Com es treballa?.....	16
2.2.4.1. Carbó i tipus.....	16
2.2.4.2. Tècniques del forjat.....	17
2.4. Eines necessàries en un taller de forja.....	18
2.6. Evolució històrica de l'ofici de ferrer: de la Prehistòria als nostres dies.....	21
2.6.1. Prehistòria.....	21
2.6.2. Època clàssica.....	22
2.6.2.1. Mitologia.....	22
2.6.3. Època medieval i moderna.....	23
2.6.4. De la Revolució Industrial fins a l'actualitat.....	24
2.6.4.1. I en un futur?.....	25
2.7. L'ofici de ferrer i les dones.....	27
2.8. L'ofici de ferrer a Banyoles i als seus voltants.....	28
2.8.1. Ferrers reconeguts del Pla de l'Estany.....	32
2.9. La família Portella de Banyoles i l'ofici de ferrer.....	33

2.9.1. Generacions de ferrers.....	33
2.10. El negoci familiar: el taller i la botiga.....	33
3. MARC PRÀCTIC.....	42
3.1. Recuperació de documents de l'arxiu familiar dels Portella.....	42
3.2. Els ganivets de Pere Portella, unes peces úniques.....	42
3.2.1. Origen.....	42
3.2.2. Marcatge de la família Portella.....	44
3.2.3. Materials i eines per a la fabricació dels ganivets.....	47
3.2.4. Procés de fabricació d'un ganivet.....	47
3.2.4.1. Enllaç del vídeo.....	50
3.3. Creació d'una eina pròpia.....	50
3.3.1. Resultat.....	52
3.4. Creació d'una pàgina web per donar visibilitat a l'ofici de ferrer.....	52
3.5. Entrevistes: Evarist Figueras i Salvador Soler.....	53
4. CONCLUSIONS.....	56
5. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	59
5.1. BIBLIOGRAFIA.....	59
5.2. WEBGRAFIA.....	59
6. ANNEXOS.....	61
Annex 1: Tècniques comunes del forjat.....	61
Annex 2: Biografies	64
6.2.1. Pere Portella Bosch.....	64
6.2.2. Josep Portella Canadell.....	65
6.2.3 Pere Portella Bustins.....	66
Annex 3: Taules que mostren on s'han fet els diferents mercats del negoci.....	67
Annex 4: Entrevista a Evarist Figueras, el ferrer de Mieres.....	69
Annex 5: Entrevista a Salvador Soler, el ferrer de Palol.....	74
Annex 6: Opinió de Pere Portella sobre els valors de l'ofici i aquest en un futur.....	77
Annex 7: Documentació antiga de la família Portella.....	79

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivació

Quan em van plantejar el tema del Treball de Recerca, tenia clar que el volia fer entorn de l'ofici de ferrer i centrar-me en la meva família paterna, atès que el meu avi representa la tercera generació que treballa en aquest ofici. Volia fer un tema que m'agradés i m'interessés, però sobretot que tingués un significat per a mi. Des de ben petita he viscut envoltada de ferrers i dins d'una ferreteria amb el nom de Can Portella, a la plaça del Teatre, al cor del barri vell de Banyoles. M'he criat entre el martell i l'enclusa i sempre m'ha agradat treballar al taller acompanyada del meu avi, i quan era més petita també del besavi. D'aquí la meva afició a aprendre, a fer i a descobrir coses noves. M'agrada compartir moments amb el meu avi, un gran referent per a mi, i per això també he volgut compartir el meu treball amb ell. He decidit fer aquest Treball de Recerca perquè m'agrada, perquè sé que el meu besavi i avi estaran orgullosos de mi, i perquè no trobo res més bonic que passar les tardes amb ell, xerrant i fent aquesta feina on he necessitat paciència, ànims i constància. He fet un treball centrat en l'estudi de l'ofici de ferrer dins la meva família, però també, estudiant-lo des dels inicis fins a l'actualitat, ja que és un ofici que amb el temps s'ha anat perdent i ara pràcticament, ha desaparegut. Amb el treball m'he posat a la pell dels ferrers i he apreciat el sacrifici i la duresa de l'ofici.

Aquest treball té una part teòrica important relacionada amb l'ofici de ferrer en general i amb la història de la família en particular, però també té una part pràctica interessant i amb un pes rellevant.

1.2. Objectius

□ TEÒRICS

- Investigar què és l'ofici de ferrer i la seva evolució.
- Estudiar el paper de la dona dins l'ofici de ferrer.
- Investigar alguns dels ferrers que hi ha hagut a Banyoles i al Pla de l'Estany i la seva evolució fins a l'actualitat.
- Estudiar l'ofici de ferrer dins la família Portella.

□ PRÀCTICS

- Recuperar documentació antiga de la família.
- Realitzar un vídeo explicant el procés d'elaboració dels ganivets de la família Portella i elaborar una eina de primera mà.
- Donar a conèixer l'ofici de ferrer a partir d'una pàgina web.
- Entrevistar d'altres ferrers per conèixer la situació actual d'aquest ofici.

1.3. Metodologia

El treball consta de dues parts, la primera és el marc teòric que té un pes important i la segona, el marc pràctic. La part teòrica s'ha realitzat a partir de reculls de dades a diferents institucions i llocs, com l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany (ACPE). S'ha fet una recerca bibliogràfica en llibres especialitzats i webs acreditades. Principalment, s'ha parlat amb en Pere Portella, el meu avi, i també amb altres ferrers de la comarca per anar més enllà d'internet i llibres. Per la part pràctica, s'ha recuperat documentació antiga de l'arxiu familiar de la família Portella (factures, compres, material...). També s'ha fet un vídeo on s'aprecia el procés de fabricació dels ganivets d'en Pere Portella, que prèviament també s'ha explicat a l'apartat teòric dels ganivets. S'han entrevistat a tres ferrers de tota la vida, de Banyoles i voltants: en Pere Portella (el ferrer de Banyoles), l'Evarist Figueras (el ferrer de Mieres) i en Salvador Soler (el ferrer de Palol de Revardit) per contrastar i ampliar informació. També s'ha dut a terme la fabricació una eina de primera mà, concretament un podall petit. Finalment, per donar a conèixer aquest treball i reivindicar l'ofici tradicional del ferrer, en especial a Banyoles, s'ha creat una pàgina web amb alguns punts rellevants del TdR, amb la intenció que la gent interessada pugui veure i aprendre sobre l'ofici i la història de la família Portella en relació amb la ferreria.

2. MARC TEÒRIC

2.1. L'ofici de ferrer

La paraula ferrer prové del llatí *faber ferranus*. Un ferrer és la persona que té l'ofici de forjar, fabricar i reparar materials o peces de ferro. En l'Antic Règim els ferrers eren considerats menestrals que es dedicaven a treballar el ferro, sovint en una ferreria on es trobava tota la maquinària i eines necessàries.

Vegem el següent fragment on Areu i Comas (1987) ens descriuen l'espai i la manera com treballaven, i encara treballen, alguns ferrers:

L'estança és, més aviat, fosca. Una bombeta d'escassa potència il·lumina, amb una llum groguenca, un tros de l'estança. La resta queda en semipenombra. A l'altre costat, una finestra deixa passar una part de llum del dia, a través d'uns vidres que en temps passats, eren transparents. A la fornal crema el carbó, produint unes flames que s'enlairen animades pel vent que surt d'una manxa. Una barra de ferro és escalfada a les brases de la fornal. Fa molta calor. Davant de la fornal un home, amb la cara, els braços, les mans i les robes enfosquides, manipula la manxa i un tros de ferro que subjecta amb les tenalles. Durant uns minuts l'home mira les flames, mentre la calor vermella que desprenen es reflecteix a la seva cara. L'únic moviment consisteix a remoure les brases amb el ferro per endinsar-lo al foc. Finalment, el treu d'entre les brases. A la punta li dona una ràpida ullada, i ràpidament es dirigeix a l'enclusa. El col·loca sobre la superfície plana de l'enclusa i comença a colpejar-lo amb un martell. Un cop, un altre cop, un tercer: els cops es repeteixen de manera continuada, rítmica. De tant en tant, mou el ferro. Seguidament, el martell colpeja el ferro, sense perdre el ritme. Gotes de suor llisquen sobre la pell dels braços, les mans i la cara de l'home. Deixa de colpejar. Mira el resultat dels seus cops de martell. Torna a colpejar tres o quatre vegades més. Observa novament el resultat. Ara torna el ferro a la fornal, endinsant-lo al foc. Les flames es tornen a enlairar, la cara, els braços i les mans de l'home presenten gotes de suor barrejades amb petites volves negres. Torna a l'enclusa (...). L'operació es repeteix diverses vegades. L'expressió de la cara mostra tot l'esforç realitzat, però té una mirada viva, joiosa. Malgrat la fatiga per l'esforç físic fet, en la cara de l'home s'hi reflecteix la satisfacció per la feina feta. (p.31)

A mesura de repetir aquest procés, el ferro, a poc a poc, va canviant de forma i es va transformant. Cada cop de martell implica una petita deformació en la peça i el conjunt de tots aquests cops permet aconseguir la forma definitiva. Així doncs, el treball mecànic de forjar és sempre el mateix. Però el forjador no només es limita a escalfar i a deformar el ferro, sinó que la seva sensibilitat i pensaments també queden reflectits en les seves obres. Per una banda, hi ha el fet material: escalfar i colpejar el ferro, però per l'altra, el fet intencionat: deixar en el ferro l'empremta del forjador. Des d'aquest punt de vista, la forja esdevé més que un sol ofici manual, esdevé tot un art.

La feina de treballar el ferro no és senzilla: el forjador ha d'estar en contacte amb el foc, que comporta patir molta calor i cremades; es necessita constància i esforç físic per poder manipular el ferro de la manera desitjada; és un treball solitari, íntim i continuat. Per tant, treballar el ferro comporta enfrontar-se a aquestes dures, però satisfactòries condicions que la mateixa feina representa. Un ferrer té una gran passió per a la forja, una constant satisfacció personal, el plaer de fer la feina ben feta, i sobretot, el delit de veure el resultat després de superar la calor, la fatiga i especialment, el repte de transformar la dura matèria del ferro.

Ho diu Martí, forjador de l'Espluga de Francolí, referint-se a l'aprenentatge de l'ofici: "S'ha d'aprendre picant (...) A còpia de mesos i mesos de picar l'enclusa". (Citat per Areu i Comas, 1987, p.33).

Durant centenars d'anys, l'ofici de ferrer ha estat el mateix, la manera de forjar no ha canviat. Això ha estat possible per la preocupació del forjador de què el seu ofici tingués continuïtat. I per aquest motiu era necessari que es transmetés de generació en generació. Ha anat passant de pares a fills, gràcies a la figura de l'aprenent, normalment família del forjador. Un aprenent entrava al taller amb uns catorze anys i s'encarregava d'ajudar, fer feines menors i observar. Aquest rebia els secrets de l'ofici directament pel mestre forjador durant un cert període de temps. Passats uns anys, quan aconseguia treballar d'una manera més autònoma, passava a ser el fadrí, que correspondria a un oficial o encarregat. Uns anys més tard, quan ja en sabia, podia muntar un taller propi o podia continuar treballant al costat del seu mestre fins que aquest li traspasés el taller amb les eines i les feines. Més endavant, el mestre agafava un altre aprenent a qui també ensenyava l'ofici. Quan moria un mestre forjador deixava en herència l'obrador i totes les eines corresponents a la persona que el continuaria. Aquesta ha estat la manera com l'ofici de ferrer ha arribat als nostres dies.

2.2. Matèria primera: el ferro i l'acer

2.2.1. Què és el ferro?

El ferro és l'element químic de símbol Fe (del llatí *fĕrrum*) i nombre atòmic 26. Es tracta d'un metall que pertany a la primera sèrie de transició i es troba al grup 8 i el període 4 de la taula periòdica dels elements. A la natura es troba en estat sòlid i formant part de nombrosos minerals, generalment en molts d'òxids, però rarament es troba en estat pur.

El ferro és, després de l'alumini, el metall més abundant de la natura, ja que constitueix el 5% de l'escorça terrestre. També és un element primordial en l'àmbit planetari pel fet que, el nucli de la terra està compost fins a un 70% per ferro en estat fos i níquel, que en moure's pels moviments del planeta genera un camp magnètic.

Entre les seves característiques, el ferro és un metall extremadament dur i dens, mal·leable i de color gris platejat. El seu punt d'ebullició és de 2.750 °C i el de fusió de 1.535 °C.

2.2.1.1. Els inicis del ferro

Com ens explica el llibre de *La forja* (1987) en el capítol Foc i ferro (p. 5-17), el ferro, durant la història de la humanitat ha estat un element molt important en relació amb la tècnica i la cultura humanes, fins al punt de denominar un període concret com el de l'Edat del ferro. L'evolució d'aquest metall ha estat decisiva per a l'evolució de la humanitat. Avui dia, per a molts països, és una font de riquesa disposar d'una matèria tan rellevant per a la resta del món.

Si anem molt enrere en el temps, després que els nostres avantpassats descobrissin el foc, va ser llavors quan l'home va començar a entrar en contacte amb el ferro. Els primers indicis del seu ús daten aproximadament fa 3500 aC per part dels sumeris i els egipcis. El primer ferro que hom va conèixer va ser en forma de meteorit, caigut del cel i, per tant, era considerat sagrat. A partir d'aquí, els homes primitius van conèixer i treballar el ferro meteorític molt abans que coneguessin els òxids ferrosos, que existien com a minerals de la terra. El treballaven com si fossin pedres, però com que tenia un origen sagrat, el seu ús era limitat per a objectes cultes o atribuïts a cabdills o grans sacerdots. En les civilitzacions americanes, com l'inca, la maia i l'asteca, el ferro era més apreciat que l'or. A l'antiga escriptura sumèria, l'expressió *An Bar* designava el ferro i era representada pels signes del cel i del foc i, és per això que a l'Antiguitat se li atribueix el nom de "metall celeste" o "metall estrella".

La utilització dels metalls per a produir eines representa un pas molt gran en la història de la humanitat, ja que el medi podia ser dominat més fàcilment. Les eines eren molt més efectives i duradores que les de pedra, així com les armes, contra els animals i els enemics.

Primer va ser el coure, després barrejant-se amb l'estany es va obtenir el bronze i per últim el ferro, que va tenir un gran impacte en l'economia i va començar a prendre rellevància aproximadament a partir de l'any 1000 aC, època coneguda com l'Edat del ferro. Es considerava un metall superior al bronze, ja que l'empraven per a construir peces de caràcter sumptuari. Tot i que també s'han trobat altres estris com puntes de fletxa o llances de ferro.

Figura 1: Armes que es feien a l'Edat del Ferro.
Font: Iron Age (s.d).

Per extreure el mineral de ferro, es reduïa la mena¹ i es transformava en metall. A diferència d'altres metalls, aquest era un procediment complex. El ferro que s'utilitzava a l'antiguitat, després de l'època del ferro meteòric, era aconseguit mitjançant un procés de reducció del mineral, els òxids ferrosos, a baixa temperatura i amb carbó de llenya. Es feia en una fornall d'argila ventada a mà. Com ja hem dit, el ferro, rarament es troba en la seva forma pura i això implicava haver de separar-lo de la roca (procés d'extracció), i per fer-ho es va necessitar trobar el seu punt de fusió (1.535 °C), una temperatura molt més elevada que la d'altres metalls. Per tant, no va ser fàcil arribar a obtenir uns forns de llenya o carbó que poguessin fondre'l. El masser² que en resultava era colpejat amb el martell fins a obtenir barres de ferro les quals, per mitjà de la forja es deformaven. Aconseguir dominar aquesta tècnica va ser una tasca difícil i llarga. Però un cop assolida, requeria uns mitjans simples i es podia aprendre ràpidament. Es considera que els hitites van descobrir la manera de reduir la mena de ferro mitjançant la calor i eliminant-ne les impureses. Per tant, van fer el descobriment de la primera forja del ferro, a mitjan segon mil·lenni aC. A Europa una de les primeres cultures a fer servir el mineral de ferro va ser la dels camps d'urnes, des del centre i est-europeu fins al nord d'Itàlia, Catalunya i València.

Aquest procés per a obtenir ferro a partir dels òxids ferrosos, va ser rudimentari, des dels inicis fins al segle XI d.C, quan a Catalunya s'iniciava la indústria siderúrgica coneguda amb

¹ La mena és un producte geològic enriquit amb un tipus de mineral. Podríem dir d'una manera col·loquial que és el mineral d'on surt el ferro.

² El metall no arribava a l'estat de fusió (sòlid → líquid), sinó que romanien convertit en una massa esponjosa anomenada *masser*.

el nom de "farga catalana". Aquesta indústria va estar molt activa i va tenir una producció molt considerable fins a finals del segle XVIII.

2.2.2. Ferro o acer?

Sovint s'utilitza la paraula *ferro* i *acer* per referir-se al mateix material. En el vocabulari dels mateixos ferrers, també es parla de *ferro* o *ferro dolç* per referir-se a l'*acer*. Tot i això, cal distingir aquests dos materials des del punt de vista objectiu, ja que són els més comuns en un taller de forja.

La principal diferència entre el ferro i l'acer recau en el percentatge de carboni que contenen. El ferro compta amb un percentatge mínim de 0,03%, mentre que l'acer compta amb 1,075% més de carboni en comparació.

El ferro és un metall molt usat, tot i que en estat pur té exclusives aplicacions, ja que és molt dúctil i té una baixa resistència, raó per la qual no s'utilitza en la indústria. Per tant, per poder obtenir un material resistent és necessari incorporar en el ferro, carboni en diferents proporcions. El ferro que conté carboni fins al 2% s'anomena *acer*. Com més carboni s'incorpora, més resistent i més dur es torna, però alhora, més fràgil. Per tant, el que s'anomena *ferro dolç* objectivament és l'acer que conté molt poc carboni. Quan es parla de barres de *ferro* o perfils amb què treballen els ferrers, s'hauria d'anomenar *acer*, de la mateixa manera que quan sovint es parla de ferro, realment es fa referència a l'acer.

2.2.3. La farga catalana

Durant el període ibèric i romà el mineral de ferro, la mena, s'obtenia a l'aire lliure. Amb el temps, la manera d'aconseguir-lo ha anat canviant. Dels antics mètodes per l'obtenció del ferro, el que es feia a partir de forns de xemeneia, va evolucionar cap a la farga catalana. A Catalunya des del segle XI al XIX es desenvoluparen unes instal·lacions, al principi anomenades *fàbriques* o *fàbregues*, i més tard *fargues*, les quals fabricaven ferro i acer. Aquesta tècnica d'obtenció és famosa a tot el món i és coneguda amb el nom de *procediment de la farga catalana* o *procediment català*. Es va desenvolupar al Pirineu Oriental cap a l'any 1031. En aquells moments es trobaven un gran nombre de menes de ferro que, actualment s'han exhaurit.

Figura 2: Farga d'Aram de Banyoles.
Font: Barcelona Film Commission (s.d.).

La primera farga documentada és de l'any 1031 als Pirineus, a partir d'una escriptura de venda, la Farga de Piera o també, Fàbrica de Fontanet. I l'última farga queda documentada l'any 1878, la Casanova de Campdevàrol.

CURIOSITAT!

Tal com s'explica en el *Llibre de la farga* (1983), el preu de la mena va variar al llarg del temps, principalment depenia de la situació geogràfica. Per exemple, en el període comprès entre els anys 1865-1869, la tona de mena a les comarques gironines, a preu de mener, era cotitzada a 65,10 rals; a Navarra i a Biscaia a 30 rals i a Guipúscoa a 22 rals. El preu de la mena era un preu bastant alt, 6 rals eren aproximadament 1 € d'avui dia. (p.19)

Figura 3: Mineral de ferro.
Font: Ency123 (2021).

2.2.3.1. Procediment

La farga catalana era un procediment per a l'obtenció del ferro per reducció del mineral, en què aquest era convertit en una matèria mal·leable per l'acció del carbó vegetal. Consistia a barrejar els òxids de ferro (les menes) amb carbó vegetal en una espècie de forn. El producte obtingut era colpejat amb el martell, per eliminar-ne les escòries i donar-li consistència. Segons el llibre *La farga* (1993), una sessió de treball per aconseguir el masser tenia cinc etapes fins que aquest quedava dins el *lleteiro*³ sense mineral, perquè amb tot el procés anterior s'havia reduït. L'operació de reducció, en total durava prop d'unes sis hores. Quan el material estava enllestit, els ferrers anaven a les fargues a buscar-lo.

Figura 4: Aquarel·la que representa l'operació de treure el masser del forn. Dibuix de P. Serra.
Font: *La farga* (p.55).

2.2.3.2. Elements

És complicat fer una descripció exacta de la disposició dels elements que constituïen una farga catalana, ja que cada instal·lació es regia per les condicions del lloc on se situava i per

³ Forat que hi havia en el forn de la farga catalana.

la capacitat creadora del fargaire⁴ i els seus recursos econòmics. El que sí que era indispensable en una farga catalana era almenys un forn amb la seva trompa d'aigua i un o dos martinets.

El **forn** era l'element més important d'aquest procediment, el punt central en el procés d'obtenció directa del ferro. Era un recipient de més de 300 litres de capacitat, en forma tronc de piràmide invertida, amb tres parets planes i una convexa, l'*ore*, que servia per facilitar l'extracció del producte final o *masser*. La seva altura solia ser de 0,8 m i les dimensions sovint eren de 0,5*0,6 m. El forn tenia la seva **trompa**, un complex sistema que consistia a omplir d'aire el forn.

Com hem mencionat anteriorment, un cop tret el masser del forn, el portaven cap al martinet per tal de compactar-lo. El **martinet** era un enginy de grans dimensions, accionat per una roda hidràulica, que mitjançant el moviment de l'aigua, feia moure el mall.⁵

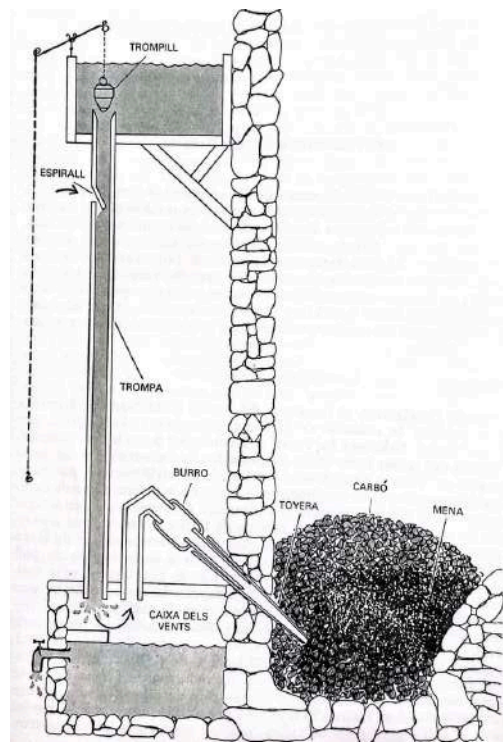

Figura 5: Esquema del forn emprat pel procediment de la farga catalana. Font: *Llibre de la Farga* (p. 12).

L'utilitat emprat a les fargues variava molt, segons les activitats siderúrgiques que s'hi practicaven. Els tres elements indispensables o primeres matèries d'una farga catalana eren: la **mena**, el **carbó** i l'**aigua**. La majoria de les fargues que s'han localitzat al voltant de Catalunya eren a prop d'un riu, per tal d'aprofitar la força motriu de l'aigua que permetia moure la roda hidràulica del martinet.

Les fargues funcionaven gràcies a un personal especialitzat. S'ha trobat documentació que menciona que uns cinquanta treballadors podien arribar a fabricar vuit tones de ferro al mes. El funcionament d'una farga donava feina aproximadament a: vuit menerons, vuit carboners, vint traginers, un administrador i a tretze fargaires, dividits en dos torns de feina. Tots els

⁴ Persona que treballava a la farga.

⁵ El mall era un martell pesant -d'uns 500 quilos-. El mànec que el subjectava era un gran tronc d'arbre (de roure o de faig), i actuava com una palanca de primer grau. La potència s'aplicava a la cua del mànec i feia moure el mall. Aquest picava sobre una enclusa damunt la qual, es col·locava el masser.

tipus i cada un, és usat per una determinada aplicació. Per exemple, podem dir que, quan el carbó conté un percentatge més elevat de carboni en la seva composició química, genera més poder calorífic. A la natura principalment es presenten quatre tipus de carbó, depenent del seu contingut de carboni: turba, lignit, bituminós i antracita. El carbó més utilitzat en el taller de la forja és concretament el carbó d'ulla, un tipus de bituminós. Aquest sol ser de color negre tot i que a vegades el trobem de color marró. En la forja, aquest carbó es fa servir trossejat a blocs petits (a la mida d'una ametlla) que, en mullar-los amb aigua, es forma una cova compacta a la fornal que permet mantenir el fogall a altes temperatures. És molt útil a l'hora de forjar, ja que redueix el temps d'escalfament del metall.

Figura 7: Carbó d'ulla. Font: *Forja* (p.14).

2.2.4.2. Tècniques del forjat

Els ferrers poden treballar el ferro de maneres molt diverses. Les barres de ferro inicials també es presenten en diverses formes (rodones, quadrades, planes, etc.) i utilitzant les tècniques corresponents es deformen segons la necessitat. Hi ha moltes tècniques en el món de la forja, el nom d'algunes s'esmenten a continuació i l'explicació detallada de cadascuna es pot trobar a l'*Annex 1*.

1. Afilar	2. Afuar	3. Cisellar	4. Corbar i doblegar	5. Eixamplar
6. Emmetxar	7. Entregirar	8. Estirar	9. Llimar	10. Patinar
11. Punxonar i trepanar	12. Reblar	13. Tallar	14. Trempar	15. Soldar

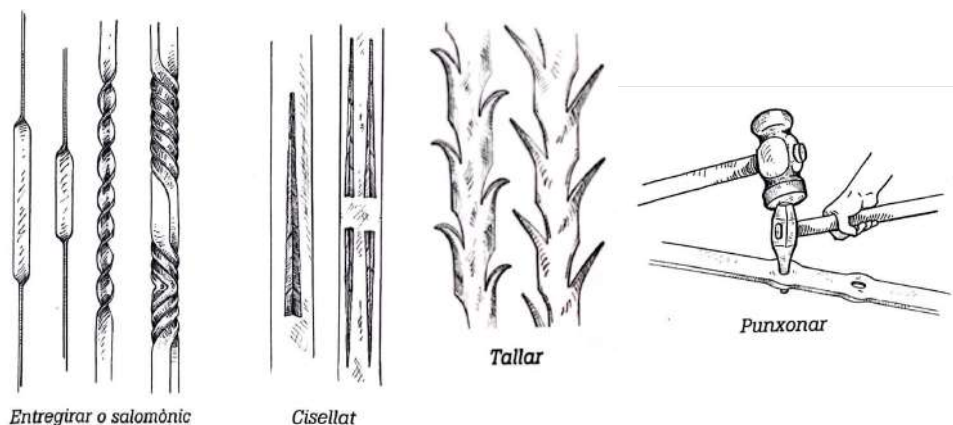

Figura 8: Diferents tècniques de la forja. Font: *El ferro i la forja* (p.44-49).

2.4. Eines necessàries en un taller de forja

Les eines indispensables que ha de tenir un taller de la forja són: la fornal, l'enclusa i els martells. Amb aquestes eines, hom pot treballar el ferro per a forjar-lo. Però trobem moltes més eines que ajuden el ferrer a fer la seva feina.

- Fornal

La fornal és l'espai que permet escalfar els metalls mitjançant el carbó. És un forn on s'escalfen les peces de ferro per poder-les forjar posteriorment. Consisteix en una superfície plana en la qual es col·loca el carbó. Al mig de la base hi ha una petita obertura amb una reixa que és per on s'insufla l'aire necessari per avivar la flama, que es regula a través d'un sistema d'obertura i tancament.

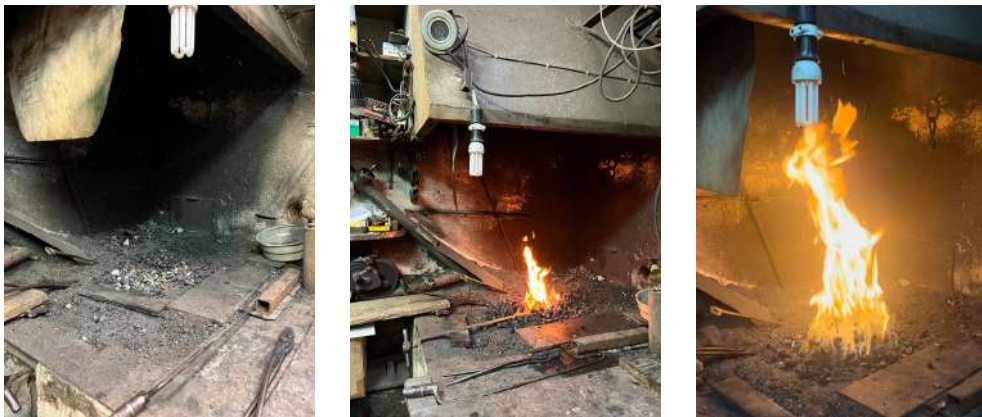

Figura 9: Fornal funcionant a diferents potències. Font: Pròpia.

- Enclusa

L'enclusa és una de les eines fonamentals de la forja i on el ferrer treballa el ferro. Consisteix en una base plana d'acer o ferro, damunt la qual es treballa el metall calent colpejant-lo amb un martell, una maça o un mall. Aquesta base de l'enclusa té dos forats, un de quadrat destinat a posar-hi accessoris pel forjat (forquetes, tallants, tasts...) i un altre de rodó per realitzar dobles. D'aquesta base en surten dues puntes, una a cada costat de l'enclusa, anomenades bigòrnies. Una és cònica i l'altra quadrada o piramidal, i serveixen per fer estirats, corbes, formes, etc. A la part inferior de l'enclusa hi ha una espiga de ferro que permet fixar-la sobre bases massisses, sovint troncs de roure o d'olivera, ja que són resistents i absorbeixen els cops de martell. El seu pes és molt variable (depenent de la feina que es dugui a terme), però generalment oscil·la entre els 50 kg i els 200 kg. Hi ha molts tipus i dissenys d'encluses, que sovint es fan per satisfer les necessitats d'un ferrer en particular. És important que l'enclusa

estigui a prop de la fornal perquè quan el forjador tregui el ferro roent del foc, de seguida la trobi i pugui colpejar la peça amb l'escalfor adequada.

Figura 10: Enclusa sueca ubicada a l'obrador de P. Portella, comprada l'any 1994 (280 kg).
Font: Pròpia.

- Martell

El martell és una eina imprescindible pel ferrer. Serveix per colpejar el material amb la finalitat de deformar-lo. Està compost per dues parts: el mànec (de fusta), que serveix per subjectar-lo i que dirigeix el cop; i el cap (de ferro o acer), que colpeja el material. Hi ha martells diversos, de mides, formes i pesos variables segons la feina que s'ha de realitzar, però els que més utilitzen els ferrers són: el de pena, el de bola, el de forjar i el de ferrar.

Figura 11: Diferents martells de P. Portella. Font: Pròpia.

- Tenalles i molls

Les tenalles i els molls són eines bàsiques per la forja, ja que permeten aguantar el ferro calent, manipular-lo, regirar-lo, o extreure les peces de les brases. Són semblants a unes pinces, formades per dues barres articulades i un pern d'ancoratge que les divideix en dues parts: els braços, per on se subjecten; i les pinces, que tenen diverses formes per adaptar-se millor als diferents perfils i subjectar amb força les peces que s'estan forjant.

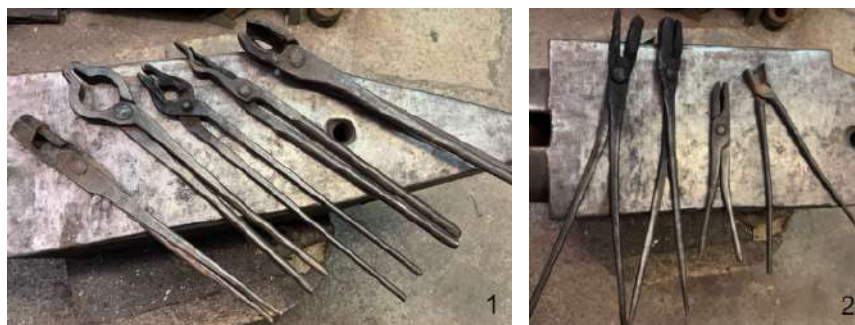

Figura 12: Diferents tipus de tenalles (1) i molls (2). Font: Pròpia.

- Estampador o tast

Els estampadors estan formats per dues peces: el cap (part superior), i una espiga (part inferior), que va col·locada al forat de l'enclusa. Tenen diferents usos i formes (de forqueta per doblegar, de punta cònica per enrotllar, triangular per tallar, etc.). El ferro que s'està forjant es col·loca a sobre d'aquests elements, i el ferrer li pot donar la forma desitjada.

Figura 13: Diferents tipus d'estampadors o tasts. Font: Pròpia.

- Mall

El mall té gairebé la mateixa forma que el martell, però la diferència es troba en el cap, que és més gruixut i pesant, i en el mànec, que és més llarg per poder-lo agafar amb les dues mans. El mall pot treballar directament sobre el ferro, però normalment es combina amb altres eines que necessiten més força que la que pot fer el martell. A causa del seu pes, quan s'utilitza es fa amb dues o més persones.

Figura 14: Malls. Font: Pròpia.

- Caragol de ferrer i de banc

El caragol de ferrer i de banc són elements molt utilitzats en els tallers de forja. Són eines fetes d'acer forjat per poder suportar grans esforços. Subjecten peces fermament per aplicar-hi alguna operació mecànica (llimar, tallar, doblegar, perforar...). Consten de dues mordasses: una de mòbil, que s'obre i es tanca quan es fa girar una palanca manual, i una de fixa. El caragol de banc és més petit i menys corpulent.

Figura 15: Caragol de ferrer (1) i de banc (2).
Font: Pròpia.

- Martinet mecànic

El martinet és una mena de martell de ferro, que mitjançant unes politges i un embragatge (que acciona el forjador amb el peu), fa un moviment vertical de manera repetitiva, amb una seqüència de cops dirigida pel ferrer. Cal tenir en compte la velocitat de pujada, de baixada i d'impacte. Facilita molt la feina al forjador, ja que amb una mínima pressió a l'embragatge, pot deformar la peça desitjada.

Figura 16: Martinet comprat l'any 1941. Font: Pròpia.

- Cisalla de palanca manual

La cisalla de palanca manual és una eina consistent. S'utilitza principalment per tallar i separar peces de ferro o acer. Una palanca s'acciona manualment i talla per la fricció entre una fulla superior i una d'inferior.

Figura 17: Cisalla de palanca manual. Font: Pròpia.

2.6. Evolució històrica de l'ofici de ferrer: de la Prehistòria als nostres dies

2.6.1. Prehistòria

Com ja hem dit en el punt 2.2.1.1. *Els inicis del ferro*, el ferro és present a la terra fa milions d'anys. Amb el temps, els humans van aconseguir separar-lo de les roques, per començar-lo a treballar. Es considera que els hitites van fer el descobriment de la primera forja de ferro a mitjan segon mil·lenni aC, i concretament a Europa una de les primeres cultures a utilitzar el mineral de ferro va ser la dels camps d'urnes.

Figura 18: Ampliació de la cultura dels camps d'urnes a Europa. Font: Sàpiens (s.d).

Durant la denominada Edat dels metalls, la humanitat va començar a experimentar amb nous materials com són el coure, el bronze i finalment el ferro, que va acabar donant nom a una etapa molt important, coneguda amb el nom de l'Edat del ferro.

El ferro ja s'usava els últims anys de l'Edat de bronze, sobretot a la Mediterrània oriental, com ho demostren eines trobades als jaciments d'Alaçà Hüyük (Turquia) o d'Ugarit (Síria), tots dos situats a l'anomenat Imperi hitita. Els hitites van trobar la manera de reduir la mena de ferro mitjançant la calor per tal d'eliminar les impureses. Així, van poder fabricar eines i armes més resistents, dures i afilades.

2.6.2. Època clàssica

2.6.2.1. Mitologia

La mitologia de l'art prehistòric es va conservar durant tota l'Edat dels metalls. Hi ha diverses llegendes que ens parlen del ferro i de la forja. L'origen de l'ofici és, segons la tradició, diví. Els homes primitius els era impossible trobar l'explicació del com i el perquè un procés químic, permetia la modificació i la reordenació de les partícules de ferro. D'aquí la mitologia, el “narració” per intentar explicar quelcom que s'escapa de la comprensió ordinària.

A la mitologia grega ja trobem un déu molt reconegut, Hefest, fill de Zeus i Hera. És el déu del foc i dels metalls, equivalent a Vulcà en la mitologia romana. Com s'explica en el llibre de *La forja* (1989), Hefest va tenir la primera forja sota el mar, a l'illa de Lemnos, on va caure després que el seu pare el llancés de l'Olimp. Amb aquesta caiguda va quedar coix i, per tant, se'l veia com un ésser deforme i lleig. Sempre ha quedat representat com un home barbut, amb una mena de gorra d'obrer, i subjectant eines de ferrer. Entre els artesans que utilitzaven el foc, sempre havia estat reconegut i va tenir una gran difusió. Era l'únic déu que treballava com els homes: patia sota l'escalfor del foc i necessitava la pròpia força física per dominar els metalls. Hefest va aconseguir tornar a l'Olimp, després d'haver forjat un tron per la seva mare, Hera. També va forjar peces per a grans éssers com ara: el ceptre de Zeus, el trident de Posidó, l'escut d'Hèrcules, la cuirassa d'Aquil·les...

Figura 19: Hefest, déu del foc i dels metalls, forjant. Pintura de Rubens. Font: Imperivm (s.d).

El primer testimoni escrit, el tenim d'Homer, en el cant XIII - 462 - 468 - 478 de la *Iliada*.

Quan Roma va desbancar Grècia en el domini del món, els grans mites hel·lènics van ser romanitzats, i així es troben els equivalents romans dels déus grecs. El nom del déu *Hefest* es va romanitzar i se'l va denominar *Vulcà*, fill de *Júpiter* i *Juno*. En altres mitologies trobem diversos déus forjadors: en l'egípcia, *Ptah* i en la hindú, *Tvastar*. Tot i això, *Hefest* i *Vulcà* són els més reconeguts.

Han perdurat en el temps moltes llegendes on apareix el foc, el ferrer, les eines... i amb aquesta breu explicació de la forja dins la mitologia, ens podem fer una idea de la gran història o "històries" que arriba a tenir l'ofici.

2.6.3. Època medieval i moderna

A l'època medieval, la ferreria es considerava part del conjunt de les set arts mecàniques.⁶ Els ferrers eren molt apreciats perquè fabricaven les armes que necessitaven els cavallers i soldats per lluitar, i les eines que utilitzaven els pagesos per fer les feines agràries. Es pot dir que eren una part indispensable de la societat medieval. Hi ha documentació de l'any 1015, on ja es parla de l'existència del ferrer a Barcelona.

Els ferrers s'agrupaven en una confraria, posteriorment anomenat gremi⁷, on fabricaven les eines que després venien a la societat. Moltes vegades, en el gremi de ferrers també hi podien ser inclosos els serrallers o manyans, que es dedicaven a l'ofici de la serralleria; els daguers, que tenien l'ofici de fer dagues i vendre-les; els ganiveters o coltellers que tenien l'ofici de fer ganivets i eines tallants, etc.

Els gremis van aparèixer a l'edat mitjana i van perdurar fins a finals de l'edat moderna. Finalment, amb la Revolució Industrial van anar desapareixent.

Figura 20: Hefest representat en un plat de ceràmica entregant a Tetis una armadura nova pel seu fill Aquil·les. Font: Portal mitologia (s.d).

Figura 21: Sant Eloi ferrant. Retaule de la Seu d'Elna. Mitjan segle XV. Font: Article: *L'ofici de ferrer a Catalunya medieval* (Lluïsa Amenós, 2005).

⁶ Arts vulgars o mecàniques (en l'època medieval) és com es van denominar a partir de l'antiguitat clàssica, les arts produïdes mitjançant procediments de manuals.

⁷ Associacions de mestres que treballaven als tallers artesanals.

Els gremis de mercaders i artesans es van formar a l'Europa medieval amb l'objectiu que els membres que hi treballessin, es beneficiessin d'una ajuda mútua, es mantinguessin els estàndards de la producció i es reduís la competència. Per poder formar part d'un gremi, havies de complir uns requisits que, amb el temps es van tornar més estrictes, ja que qui controlava els gremis, progressivament es va convertir en la part acomodada de la societat medieval. Els primers gremis d'artesans es van començar a formar a França i a Itàlia, a partir del segle XII.

Durant l'època moderna, el desenvolupament de la forja va fer un salt important a partir del s. XVII, perquè es va obtenir una gran quantitat de producció de ferro de bona qualitat sortit de la farga catalana. Això va permetre que les persones dedicades a la forja poguessin desenvolupar peces artístiques molt reconegudes, que han arribat fins al dia d'avui.

2.6.4. De la Revolució Industrial fins a l'actualitat

Durant la Revolució Industrial va haver-hi canvis significatius en relació amb l'ofici, tant en les seves implicacions i en l'organització del treball, com en el mateix material. Durant la primera meitat del segle XIX, el govern dels Estats Units va anunciar que molts ferrers haurien d'anar a l'exèrcit, amb el propòsit de proporcionar als americans eines de ferro i serveis de reparació. Durant aquesta època, tant els exèrcits americans com els europeus, empraven ferrers per ferrar cavalls i reparar diferents instruments com carros, arreus de cavalls i equips d'artilleria. Els ferrers treballaven en una ferreria ambulat, que es podia combinar amb un armó, on hi havia vagons específics per la ferreria.

Durant aquesta època alguns industrials van inventar maquinària que a poc a poc, va fer que el treball manual com el dels ferrers, seguís els passos cap a l'obsolescència. També va anar disminuint la demanda dels seus productes i molts es van dedicar a ferrar cavalls, ja que d'aquesta manera podien augmentar una mica els ingressos. Amb la introducció dels automòbils, el nombre de ferrers va continuar disminuint i molts forjadors tradicionals es van convertir en mecànics de vehicles. Durant la dècada del 1960, als Estats Units, va ser quan l'ofici es trobava en el punt més baix. La majoria dels ferrers havien abandonat l'ofici i hi havia pocs aprenents que s'hi dediquessin. Els que van aguantar un temps més, van ser els ferradors de cavalls.

Tot i això, malgrat la industrialització, el treball d'aquest metall també ha conservat un cert esperit artesanal, com el que s'ha dut a terme als petits pobles, com ha passat a Banyoles i als

seus voltants. Encara el 1936, tot i la Revolució Industrial i els avenços, alguns documents testimonien la pervivència de l'organització gremial, com el *reglament de Gremi de Ferrers, Constructors de Carruatges i Similars de les comarques gironines*.

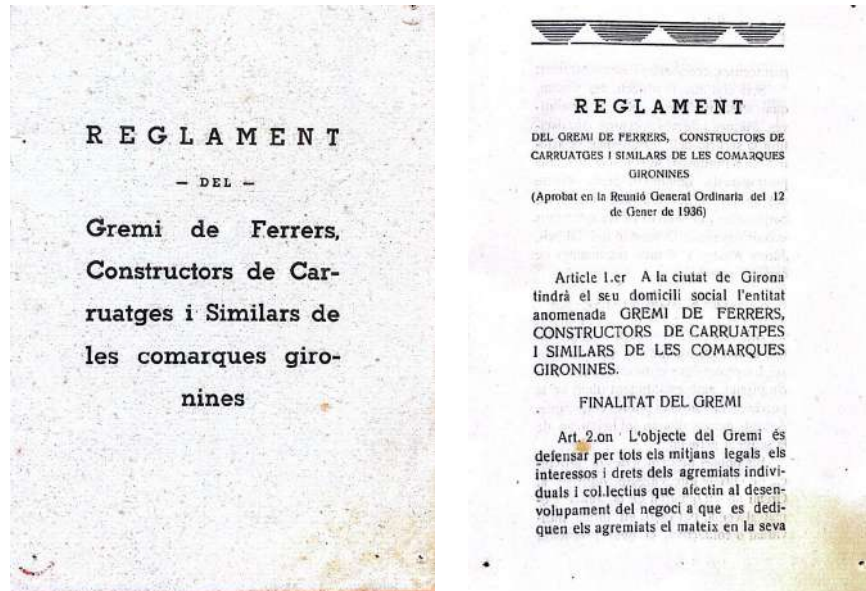

Figura 22: Portada i primera pàgina del *Reglament del Gremi de Ferrers (...) de les comarques gironines* aprovat l'any 1936. Font: Arxiu familiar (1936).

Les ferreteries d'avui dia han fet una gran evolució en la manera de treballar en comparació a l'antiguitat. Alguns dels ferrers que queden, continuen utilitzant tècniques tradicionals, però la majoria d'ells han incorporat en la seva manera de treballar, tecnologia moderna per millorar l'eficiència i la qualitat de la seva feina i productes. En lloc de dependre només d'eines manuals, usen màquines més modernes, que els faciliten la feina i no els obliguen a fer tant d'esforç físic. També, els ferrers d'avui tenen accés a molts materials i aliatges de metall que els permet crear objectes més duradors, i en el cas de l'estètica, treballen amb materials com el coure i el llautó per fer objectes decoratius i atractius.

A continuació s'esmenta el nom d'alguns artistes reconeguts principalment a tot Espanya, que per fer les seves obres artístiques, majoritàriament escultures, han utilitzat tècniques pròpies de la forja: Juli González (1876-1942), Pau Gallardo (1881-1934), Eduardo Chillida (1924-2002), Lluïsa Franch Plensa (1941-2010), entre d'altres.

2.6.4.1. I en un futur?

L'ofici de forjador actualment sobreviu amb moltes dificultats. El món cada vegada va més de pressa i la tecnologia avança a grans trets. Això fa que es vagin substituint cada vegada més les eines i el treball manual per les màquines. Especialment en el treball del ferro, les

noves lleis i normatives han estat pensades per a tallers industrials de grans dimensions i no per a petits obradors tradicionals. Això fa que l'ofici, amb els anys, estigui desapareixent. Com hem explicat al llarg del treball, en la forja tradicional la figura de l'aprenent és clau perquè el mestre el pugui ensenyar i es pugui transmetre l'ofici de generació en generació.

Avui dia trobem una altra dificultat, la d'obrir un taller nou de forja. Les normatives imposades queden molt lluny de les necessitats i mètodes de treball d'una forja artesanal, i això fa molt difícil que alguns tallers puguin continuar, que la gent que vulgui aprendre l'ofici pugui formar-se de zero, o que les generacions noves puguin començar-lo. Per altra banda, l'ensenyament ha canviat. Avui, a diferència d'abans, molta gent vol estudiar per després poder fer una carrera universitària, o un cicle formatiu per poder fer una feina que els agradi. A més, com que l'ofici de ferrer és molt tradicional i se'n té poca constància, hi ha escassos cicles formatius que el fomentin, i poca gent que el vulgui aprendre.

Tot i això, al municipi de Vic trobem un grau mitjà de forja artística. Aquest cicle et permet formar-te com a tècnic en forja i arts del metall. Els alumnes que el cursen, entren en contacte amb les tècniques que fan possible el procés de forja i descobreixen les propietats dels metalls. El cicle s'adreça a estudiants interessats a especialitzar-se en forja i metal·listeria artística i també en altres camps del metall com la serralleria, soldadura, cisellaria, etc. Quan acabes el cicle i les pràctiques d'empresa, reps el títol de Tècnic d'Arts Plàstiques i disseny en Forja Artística, que et permet exercir com a professional autònom, associat o bé formar part de la plantilla d'empreses. També pots fer tallers dedicats a la realització i producció d'objectes de metall de caràcter artístic, artesanal o bé industrial com: serraller, ferrer, metal·lista artístic, soldador, polidor...⁸

Això afirmen Garcia, R. i López, H. en el llibre *El ferro i la forja* (2020) en relació el futur de l'ofici:

Cal repensar des de totes bandes com afrontar el futur, però sobretot cal que administracions i normatives s'adaptin a la realitat d'un ofici mil·lenari i el coneguin de veritat perquè no mori ofegat incapaç d'adaptar-se a unes normes pensades per a grans fàbriques i indústries i no per a petits tallers i obradors. (p.131)

Per altra banda, ferrers que porten tota la vida treballant el ferro com són l'Evarist Figueras (ferrer de Mieres), en Salvador Soler (ferrer de Palol de Revardit) i en Pere Portella (ferrer de Banyoles) preveuen un futur complicat per l'ofici. Ens expliquen que les màquines han

⁸ Per a més informació visitar la web oficial: <https://www.eartvic.net/forja/>

substituït gran part del treball manual i que són millors en molts àmbits. També, que les peces fetes a mà són exclusives i hi ha poca gent que les valori. A més, avui dia hi ha molts impostos a pagar i els preus s'han apujat, com a conseqüència implica que, la majoria de la població ha de gestionar la seva economia. Per tant, davant d'una peça artesanal que serà, òbviament més cara per tota la feina que comporta, la gran part de la gent es veu obligada a comprar la més assequible.

També, la societat ha canviat i ha fet molts avenços. Ara els joves tenen més possibilitat d'estudiar, sigui un cicle formatiu o una carrera universitària. Abans es començava a treballar molt aviat i avui la normativa ho impedeix. Aquest és un dels motius pel qual va existir la figura de l'aprenent. És evident que, sense l'aprenent és complicat que l'ofici perduri en el temps. Tot i això, l'alumne que avui estudia un cicle formatiu de forja, per exemple, podria considerar-se l'aprenent tradicional.

“És trist i nostàlgic, tot avança menys els oficis tradicionals que, a poc a poc es van quedant enrere...”. (P. Portella, 2023)

2.7. L'ofici de ferrer i les dones

El món de la forja ha estat tradicionalment un món d'homes. Des de l'antiguitat, els treballs que implicaven una certa força física s'han atribuït al rol masculí. Antigament, era poc comú trobar dones que es dediquessin a l'ofici de ferrer. Primer de tot perquè majoritàriament les dones no tenien una feina com a tal, sinó que es quedaven a casa cuidant dels fills i fent les feines domèstiques. Més endavant tampoc se'n podien veure moltes perquè aquest ofici de naturalesa pesada requereix força, és brut, i normalment a les dones no els hi apassionava. No obstant això, malgrat que hi hagi poca bibliografia que ens parli de dones que treballassin el ferro, n'hi havia. A l'edat mitjana, si el marit tenia un obrador i aquest es moria, es permetia a la dona treballar al taller, sempre que es casés amb un altre home del mateix gremi. Això ens permet veure que elles ajudaven a les seves parelles i treballaven el ferro des de molt abans.

Al llarg dels anys sí que hi ha hagut dones que han practicat l'ofici i n'hi ha que han estat molt reconegudes. Les germanes de l'escultor Juli González i filles del serraller Concordi González, Dolors i Pilar, van exposar obres de forja en les exposicions d'indústries artístiques. També en el llibre de *La forja* (2020) es deixa constància de noms com el de Maria Lluïsa Franch i Plensa (1941).

2.8. L'ofici de ferrer a Banyoles i als seus voltants

Abans de la Revolució Industrial, els oficis s'originaven a partir de les necessitats d'una població. Durant els segles XIII, XIV i XV, a Banyoles ja es desenvolupaven moltes ocupacions diverses. El creixement socioeconòmic i l'existència d'un mercat propi els dimecres de cada setmana, va permetre l'expansió de les manufactures i el comerç. Al segle XIV al poble de Banyoles, ja hi havia una gran varietat d'oficis (fusters, ferrers, basters, cardadors, daguers, sastres, traginers, drapers, tenyidors, barbers, sabaters, pelleters, rajolers, etc.). Algunes d'aquestes feines estaven vinculades al monestir benedictí de Sant Esteve, on hi havia el senyor feudal de la població. De tots aquests oficis antics, n'hi ha molts que avui han desaparegut de la nostra vida quotidiana (calceters, daguers, paraires...), possiblement perquè les seves feines, per la societat han deixat de ser útils. En canvi, hi ha altres oficis que, amb dificultat, han perdurat en el temps com és el cas del ferrer. Moltes d'aquestes ocupacions van tenir molta importància a l'època, n'hi ha que encara aguanten, però majoritàriament no han aconseguit adaptar-se a l'economia i societat banyolina del s. XXI, i per aquest motiu n'han sobreviscut molt poques.

Donant importància als ferrers, com afirma Josep Grabuleda, arxiver municipal de Banyoles en el llibre *Oficis i feines d'abans* (p.17), l'any 1364 ja queda documentada l'existència d'un ferrer a Banyoles, conegut amb el nom de Bernat de Malantrico. Igual que a Banyoles, en els pobles del voltant també hi havia artesans que treballaven depenent de les necessitats i la demanda de la seva població, per exemple en els segles XVII i XVIII, es localitzen ferrers als pobles d'Orfes, Crespià, Borgonyà i Cornellà del Terri.

Precisament, l'ofici de ferrer al llarg del temps ha estat fonamental en la vida de poble. El poble de Banyoles, antigament, estava molt lligat a la vida rural i, per tant, els ferrers eren indispensables per confeccionar les eines necessàries en diferents professions com ferrar els animals de tir, construir peces pels carros, elaborar objectes domèstics, etc. Els ferrers solucionaven molts elements del dia a dia de la llar.

Els ferrers de Banyoles es van començar a agrupar en gremis en un mateix carrer, el carrer Major, antigament denominat carrer dels Ferrers per aquest mateix motiu. La gent dels oficis va crear els gremis i confraries, sempre amb el permís de l'abat, per defensar tant els seus interessos materials com espirituals. A la vila banyolina entre moltes, existien les confraries

dels ferrers, serrallers, calderers, traginers, fusters i soguers, ubicades a l'església de Santa Maria dels Turers. Fundada abans del segle XVI i amb el sant patró de Sant Eloi⁹.

Figura 23: Mapa actual del carrer Major de Banyoles. Font: Google Maps (2023).

A Banyoles, al segle XVI, segons el llibre *Oficis i feines d'abans* (2010), hi ha constància d'uns quants ferrers: Guillem i Mateu de Fàbrega, Pere i Ramon de sa Plana o els Carbonell (1337), els Malanyic (1343), els Berenguer i Pere Cervià, Bernat Tortellà, Joan de Serra, els Clarà (1401-1525), Mateu Masdemont (1427) o Joan Puig (1498). Molts d'ells tenien la seva residència al carrer Major, aquests ferrers eren persones que tenien una certa posició econòmica i generalment posseïen cases i horts. (p.16)

Quan parlem dels ferrers de poble, i sobretot dels de Banyoles, és important saber que a l'època hi havia diferents tipus de ferrers. Per una banda, hi havia els ferradors, que podien ser de cavalls o de rodes. Eren una branca de ferrers, que s'agrupaven en un gremi, conjuntament amb altra gent que treballava el ferro. Els ferradors de cavalls es dedicaven principalment a ferrar els cavalls, com molt bé diu el seu nom. Feien les ferradures de ferro adequades per a cada cavall i egua i un cop fetes, ells mateixos els hi col·locaven. Un bon ferrador, no només es dedicava a fer les ferradures, sinó que també coneixia molt bé el comportament i les reaccions dels animals per poder dur a terme l'aplicació de la ferramenta. Les ferradures normalment tenien set forats, però algunes eren de vuit. La seva duració depenia de les hores de treball de l'animal, podia durar un únic mes, o arribar a durar un any sencer.

També hi havia el ferrador de rodes, és a dir, posava el cercol o *xescle* a les rodes, normalment de carros, per enfortir-les. La construcció de les rodes de fusta d'un carretó de transport o d'un carro, la feien els carreters. Tot i això, la roda no podia circular sense que un ferrer (ferrador de rodes) fes tot el procés, llarg i complicat, de ferrar-la.

⁹ Sant Eloi és el patró de tots els artesans que fan feines relacionades amb el metall i el foc (serrallers, ferrers, ganiveters...). Es diu que Eloi va ser un aprenent de ferrer, serraller i orfebre de l'ofici que va acabar sent bisbe i sant. En honor seu es va instaurar el dia 1 de desembre per celebrar la festa de Sant Eloi. Hi ha un rodolí del patró, té diverses variants, però la més comuna diu: Sant Eoli quan era petit era un noi, de mitjà va ser manyà, i quan va ser gran, el van fer sant.

Era una feina molt feixuga, en la qual intervenia molta gent alhora. Podíem trobar ferradors que fessin ambdues coses: ferrar els cavalls i ferrar les rodes.

A Banyoles es destaca en Joan Oliver i Vileta (1929) que va començar l'ofici de ferrador quan tenia disset anys amb el mestre Andreu Ribas Campdelacreu, i es va instal·lar a la ferreria de Can Roc, a la plaça de les Rodes de Banyoles. Posteriorment, el seu fill Josep va continuar el negoci familiar. També es destaca, Joaquim Duran Estarriola (1929, Camós), un carreter i ferrador de rodes amb molta experiència. Amb catorze anys va començar a treballar d'aprenent a la carrosseria Bertran, a Banyoles, a l'antic carrer Alfons XII. Més endavant, quan tenia vint-i-cinc anys va voler treballar per ell i es va instal·lar al carrer Sant Mer de Banyoles, fins que es va jubilar.

Figura 24: Joaquim Duran Estarriola ferrant una roda de carro. Font: *Oficis i feines d'abans* (p.226).

També destaquem el ferrer d'eines de tall. Les eines de tall, des de l'antiguitat, han sigut molt necessàries per dur a terme les diferents tasques domèstiques i agrícoles. Els homes primitius, abans de conèixer els metalls ja utilitzaven la roca del sílex per tallar la carn que caçaven. Al Pla de l'Estany tenim les coves del Reclau de Serinyà i les excavacions neolítiques de la Draga on, els primers pobladors hi han deixat empremta. Es data la troballa d'una destrall de fusta de fa més de 3500 d'anys. Així doncs, es pot afirmar que les eines de tall són presents i necessàries des de fa milers d'anys. Els ferrers de tall treballaven en antics obradors on fabricaven totes les eines pel treball del camp i de la terra (destralls, podalls, falç, volants, càvecs...) i estris per la cuina (ganivets, tallants...). Cada ferrer de tall adaptava les seves manufactures a les demandes que tenien i podien fer gran varietat d'estrils. Per això, a la vila de Banyoles, era indispensable l'existència d'aquests ferrers.

A Banyoles es destaca Josep Portella i Canadell (1923, Banyoles) que des de ben petit i fins a l'últim dia de la seva vida, va treballar a l'obrador - abans del seu pare, i ara del seu fill, en Pere-, exercint de ferrer d'eines de tall.

Figura 25: Interior de Can Roc, on l'Andreu Ribas, sense gorra, està ferrant.
Font: *Oficis i feines d'abans* (p.221).

Figura 26: Josep Portella Canadell forjant un podall. Font: *Oficis i feines d'abans* (p.233).

La majoria de ferrers que anys enrere practicaven l'ofici, s'han anat retirant i no els ha substituït cap membre de la família, per aquest motiu veiem que cada vegada més, l'ofici de ferrer està en retrocés, i per això hi ha menys artesans a Banyoles. Actualment, queden pocs ferrers i ja quasi tots jubilats, fent de tant en tant alguna peça de ferro per afició. Avui dia ja s'han tancat o eliminat la majoria dels obradors de ferrers que hi havia a Banyoles el segle passat. Tot i això, el treball del ferro a la comarca es manté per l'existència de diverses indústries de mecanitzats que treballen el ferro i altres metalls, d'una manera més industrialitzada i moderna. Un exemple seria l'empresa de MecaBosch Sl., ubicada al Polígon Industrial de Cornellà del Terri. Es va inaugurar pels volts de l'any 1974 per Josep Bosch i quan es va retirar, la va agafar el seu fill Jordi que és qui la porta actualment. L'empresa es dedica principalment a la fabricació d'estructures metàl·liques i els seus components. Tenen diferent maquinària com són torns, fresadores, soldadores... Actualment, compta amb total de 27 treballadors, entre ells, persones que han realitzat un grau mitjà o superior relacionat amb l'ofici.

Figura 27: Empresa MecaBosch S.L.
Font: Pròpia (2023).

2.8.1. Ferrers reconeguts del Pla de l'Estany

A continuació podem observar diferents quadres extrets de documents de l'Arxiu comarcal del Pla de l'Estany, on veiem els ferrers que hi havia a Banyoles començant l'any 1850 fins al 1889.

Estructura Socioprofessional de Banyoles (1850-1889)

Ofici	1850	%	1861	%	1889	%
Carrromater		0,00%		0,00%	31	1,83%
Porteador	1	0,05%		0,00%	1	0,06%
Ferrer	21	1,10%	16	0,91%	19	1,12%
Llauner	3	0,16%	4	0,23%	5	0,29%

Figura 28: Estructura Socioprofessional de Banyoles. Subratllat amb blau: ferrers. Font: ACPE (1850 - 1889).

Estructura Socioprofessional de Banyoles: 1871-1872

(Font: Contribució industrial 1871-1872)

Ofici	Núm.
- Mercader guix i cals	1
- Barbers	2
- Calderers	4
- Fusters	11
- Botiga palla i ordi	3
- Botiga vidre ordinari	2
- Especuladors de sangoneres	2
- Constructor carros	2
- Corders i soguers	5
- Estorer	3
- Ferrer i serraller	11
- Clavetaire	1
- Llauner	2

Figura 29: Estructura Socioprofessional de Banyoles. Subratllat amb blau: ferrers i serrallers. Font: ACPE (Contribució industrial, 1871 - 1872).

Finalment, com apunta el llibre *Oficis i feines d'abans* (2010), a Banyoles, a partir de l'any 1900 fins avui, es té constància d'aquests ferrers.

- Josep Portella i Canadell i el seu fill Pere (els de Can Portella de Banyoles)
- Cal Ferrer de Mata (els de can Pla)
- Pere Torrent, de cal Ganiveter de Banyoles
- Pere Pla, del carrer de Sant Martirià de Banyoles
- Vicenç Soler i el seu fill Salvador, els ferrers de Palol
- Narcís Figueras i el seu fill Evarist, els ferrers de Mieres

S'ha pogut verificar que, actualment, només queden vius en Pere Portella, l'Evarist Figueras i en Salvador Soler. En Pere i l'Evarist ja estan jubilats, però continuen estant a l'obrador per afició. El fill d'en Pere, en Pompeu, es dedica principalment a la venda ambulat, i el fill de l'Evarist no continuarà l'ofici perquè és farmacèutic. En Salvador Soler encara no està jubilat, en l'actualitat ajuda al seu fill amb la feina del negoci. La resta, amb el temps van anar deixant l'ofici perquè ja eren grans i actualment, ja no tenen l'obrador. Tots els esmentats anteriorment, van conviure a l'època del 1970, excepte Pere Torrent, que va morir aproximadament l'any 1940.

2.9. La família Portella de Banyoles i l'ofici de ferrer

2.9.1. Generacions de ferrers

A la família Portella de Banyoles hi ha hagut tres generacions de ferrers, començant per Pere Portella Bosch; seguint-lo el seu fill Josep Portella i Canadell i tot seguit el fill de Josep, en Pere Portella Bustins¹⁰. Gràcies al mestre que va ensenyar l'ofici a Pere Portella Bosch, i posteriorment li va vendre totes les eines pertinents del taller, s'ha pogut començar un negoci familiar a la plaça del Teatre núm. 9, a Banyoles, on hi han passat les tres generacions esmentades, començant per la primera el 1896.

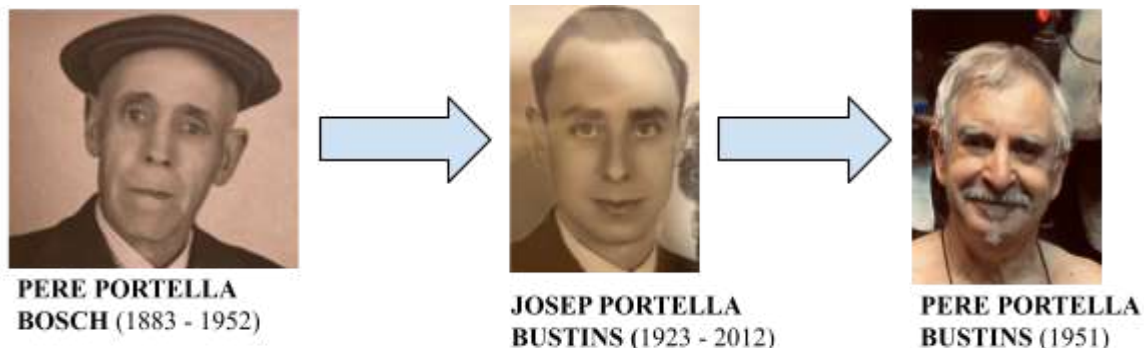

Figura 30: Generacions de ferrers Portella. Font: Pròpia.

2.10. El negoci familiar: el taller i la botiga

El taller va ser fundat per en Vicenç Pla Oliver, germà d'en Joan de Cal Ferrer de Mata. El 1876 va establir la ferreria al núm.10 de la plaça del Teatre, i antigament coneguda com a Plaza Vieja. Estava casat amb Carmen Poch Verdaguer amb qui va tenir dues filles, casades amb dos homes que mai tingueren cap relació amb el taller de ferreria.

Per la documentació sabem que, Vicenç va treballar sol uns anys fins que en Pere Portella Bosch (1883 - 1952) cap a l'any 1896, va començar de mossó al taller de Vicenç amb qui va

¹⁰Es pot consultar a l'*Annex 2*, la biografia detallada de cada ferrer de la família.

aprendre l'ofici de ferrer, especialitzant-se com a ferrer de tall. Amb la mort del propietari, l'any 1910, la Carmen es va quedar vídua i va vendre les eines i el ferro a en Pere Portella Bosch. També li va oferir fer-se càrrec de la ferreria i clients que pogués tenir. Pere Portella com que ja tenia l'ofici après, essent oficial, va acceptar la proposta. També va llogar l'obrador, al propietari Manel Parés, pel valor de cent pessetes anuals de l'època, amb el tracte de no fer reformes al local sense el seu consentiment. Per tant, en Pere Portella Bosch, va passar a fer-se càrrec del taller autònomament, treballant pel seu compte.

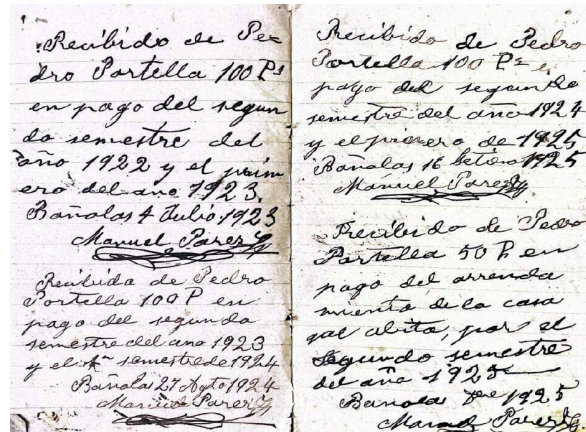

Figura 31: Llibreta on hi ha anotades les dates i l'import que P.P. Bosch pagava a Manel Parés, pel lloguer del taller. Font: Arxiu familiar (1923). Veure imatge ampliada a l'Annex 7.

Doña Carmen Poch, vende a Vicenç Pla, recibo de D Pedro Portella y Poch de la cuenta puesta a cuenta del arreglo de precio en que le vende herramientas e instrumentos de herreria existente en la tienda que fue de mi difunto esposo a la plazuela del Teatro en esta villa. Ahora me quedas a deber un accidente por tal concepto existente para cuyo pago le comundo tres meses, de lo cual a la mujer debe haberse satisfecho (a mitad) en dicho sueldo y en tal caso le comundo tres meses para abonar la otra mitad
Barcelon 8 de Julio del 1910
Carmen Poch

Figura 32: Document firmat per Carmen Poch, on escriu que ven a P.P. Bosch totes les eines de l'obrador. Font: Arxiu familiar (8 de juliol del 1910).

Pere Portella Bosch i les següents generacions que han seguit l'ofici han estat ferrers de tall tota la vida i, per tant, es van especialitzar amb la fabricació i el manteniment d'aquestes com ara: ganivets, podalls, falç, tallabarders, dalls, tallants, mitjallunes, molls, forquetes, torrapans, fangues, agulles per les gàbies dels conills, falques, ganivetes que usaven els blanquers per treure la carn sobrant de les pells dels animals... I gran varietat d'eines de totes mides, des de la més petita fins a la més gran.

La quantitat de feina que tenien els ferrers, variava segons les èpoques de l'any. Per exemple, en època de sega (juliol i agost) es tenia un excés de feina, perquè com que era l'època de segar el blat i la civada, la gent comprava i portava a esmolar tots els volants i les falces que tenien. A l'hivern, com que era l'època d'anar a tallar llenya al bosc per la llar de foc, s'esmolaven i es venien moltes destrals i podalls. En altres èpoques de l'any, quan no hi havia gaire feina, en P.P. Bosch es dedicava a fer calç¹¹. Durant aquestes temporades se n'anava a Vilert i a pobles propers on tenien els forns necessaris per fer la calç que s'emprava per emblanquinar les façanes i interiors de les cases. També podia tenir la utilitat de desinfecció de banys, aigüeres, etc. Després d'haver realitzat el procés de fabricació de la calç, la transportaven amb carros i la venien a la gent interessada.

Quan es recuperava la feina a Banyoles, en Pere tornava a l'obrador a fer el seu ofici i continuava fabricant les eines que sabia, tenint-ne uns excedents. També esmolava¹² les eines que els seus clients li portaven, ja foren fetes per ell o no. En aquella època, no tenia la mola al taller, i se n'anava a esmolar les eines a l'antiga farga d'Aram de Banyoles. Allà hi havia el que era conegut amb el nom col·loquial de "tornall", una mola de pedra natural que permetia esmolar els diferents útils. Avui en dia, en aquesta ubicació es troba el molí paperer Escatllar (on es fabrica paper artesanal (al costat dels Mossos d'Esquadra)).

Figura 33: Antiga farga d'Aram (Banyoles).
Font: Barcelona Film Commission (s.d).

Figura 34: Molí paperer Escatllar (Banyoles).
Font: Barcelona Film Commission (s.d).

¹¹ La calç era un procés que durava uns quants dies. S'anaven a buscar les pedres al riu i les fonien amb llenya, en alts forns, fins a quedar dissoltes. Després d'un procés complex, en sortia el que anomenem calç.

¹² Les eines tenen una degradació a mesura que es van fer servir. Requereixen un manteniment que en aquest cas, rep el nom d'esmolat i permet que tornin a aconseguir un bon tall i fer-les novament efectives.

Més tard, en Pere, va poder adquirir una mola personal, que va col·locar al seu taller per facilitar-li el temps i la feina. La mola li va permetre augmentar la producció. A partir dels excedents, servint-se d'un carretó de fusta i uns cavallets, va començar a comercialitzar amb eines de fabricació pròpia, anant-les a vendre al mercat dels dimecres a la plaça Major de Banyoles, antigament coneguda com a plaza de la Constitución o plaza España, que ja a l'època se celebrava el mateix dia i al mateix lloc. Muntava una parada petita, aproximadament de tres metres on venia totes les eines que fabricava i que es feien servir en un poble de pagès com era Banyoles.

Figura 35: Carretó amb què P.P. Bosch anava a mercat. Font: Pròpia.

Figura 36: Parada que montava P.P. Bosch els dimecres al mercat de Banyoles. Font: ACPE (1918).

Figura 37: Mercat dels dimecres a la plaza de la Constitución de Banyoles. Actualment coneguda amb el nom de plaça Major. Font: ACPE (1920 - 1930).

Posteriorment, a la mateixa entrada de l'obrador, va decidir posar-hi un petit aparador on mostrava i venia les eines que feia¹³. Exercia el negoci tot sol fins que el seu fill, en Josep Portella (1923 - 2012), va tenir l'edat oportuna per començar-lo a ajudar amb la feina de la forja i de la venda ambulants. En Pere Portella Bosch va estar tota la vida exercint l'ofici i lligat a la venda ambulants i al petit negoci.

¹³ Vegeu figura 38.

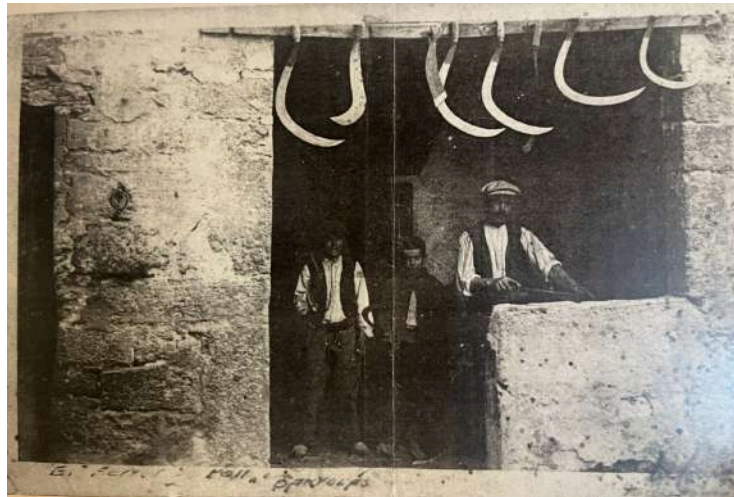

Figura 38: Pere Portella Bosch i dos infants a l'aparador del costat de l'obrador de la plaça del Teatre per mostrar i vendre les eines que feia. Font: Arxiu familiar (1915).

Quan l'any 1952 en Pere morí¹⁴, el seu fill Josep, que només tenia vint-i-nou anys, va haver de fer-se càrrec del negoci familiar. No tenia gaire experiència atès que el seu pare va morir quan ell encara era molt jove. Tot i això, va espavilar-se sol i va tirar endavant amb l'ofici. Seguia fabricant eines de tota mena i anant a vendre-les al mercat de Banyoles¹⁵. En Josep, alguns dies, era ajudat per un veí, de nom Santiago González, que era treballador de la desapareguda fàbrica José Gimferrer S.A. “les Saques” i a estones anava al taller a fer-li un cop de mà.

Josep a poc a poc, anava ampliant el negoci, comprant eines i màquines amb l'objectiu que li facilitessin la feina i pogués augmentar la producció. Uns anys després d'estar practicant l'ofici i anar-lo desenvolupant amb el seu previ aprenentatge i experiència, que amb el temps anava adquirint, va aconseguir ser molt ben valorat pels seus clients, per la qualitat i el tremp que sabia donar a les eines que feia.

Figura 39: Parada que muntava J. Portella els dimecres al mercat de Banyoles. Font: ACPE (1940 - 1955).

¹⁴ Veure esquela a l'Annex 7, figura 77.

¹⁵ Veure figura 81 a l'Annex 7. Conveni firmat per l'Ajuntament de Banyoles, perquè Josep Portella pogués muntar la parada.

El seu fill, en Pere (1951), després d'acabar l'escolarització l'any 1967, amb setze anys, va entrar en el negoci familiar, amb la finalitat d'ajudar el seu pare. Durant un període van estar treballant tots dos, i quan era necessari també els ajudava el fill petit, en Martirià.

L'any 1979, en Josep Portella va comprar la casa de la plaça del Teatre núm. 9, que ja feia molts anys que la tenien arrendada al propietari Manuel Parés.

En Pere, serraller i en Martirià, torner-fresador, sovint ajudaven al negoci familiar, però també tenien altres feines. El 1981 els dos germans van plegar de les respectives feines i van decidir establir-se totalment al negoci, dedicant-se a la venda ambulants als pobles de la província. En determinades dates de l'any també van començar a participar en fires arreu de Catalunya (Banyoles, Puigcerdà, la Seu d'Urgell, Sant Boi de Llobregat...). En aquests moments la muller de Martirià, Amàlia Moreno, era qui portava la part administrativa del negoci.

En Pere recorda...

... que en temps d'hivern, quan feia molt fred, els obradors de ferreria solien recollir veïns i clients perquè en tenir la fornals encesa, s'hi podien escalfar. S'asseien a l'obrador i allà passaven el dia sencer. "Amb en Pepet de Serinyà i en Xicu Cucut, havíem passat moltes estones fent petar la xerrada mentre ens escalfàvem prop de la fornals". Afirmar Pere.

Aproximadament l'any 1986, es va dissenyar el primer logo del negoci on s'apreciava un ferrer treballant en el seu obrador. Es va realitzar amb la finalitat de rotular la furgoneta amb què s'anava als diferents mercats de la comarca. També es va fer per poder-lo adjuntar a les diferents factures, cartes o impressions de l'empresa. Aquest logo el va dissenyar el Sr. Andreu Ametller, músic de professió, però aficionat al dibuix.

Figura 40: Primer logo del negoci. Font: Arxiu familiar (1986).

Figura 41: Furgoneta rotulada amb el primer logo del negoci. Font: Arxiu familiar (1986).

Cap a l'any 1992 la família, va decidir reformar l'habitatge i el taller, passant aquest a la part posterior de la planta baixa, per poder ampliar l'espai de la botiga i modernitzar-la. A la primera planta decidiren ubicar-hi l'estança (habitacions, cuina, menjador, lavabos...). I per poder emmagatzemar l'elevada quantitat d'articles que llavors comercialitzaven, van construir-hi un subterrani, on abans hi havia hagut l'obrador. També, amb les reformes es va canviar el logo del negoci i se'n va fer un de nou, l'actual. Es va gravar el nom de “Cal ferrer” i s’hi va afegir el nom de “Portella”. S’hi aprecia el dibuix d’una enclusa, un martell de pena tirant i unes tenalles de forja. Es va col·locar primerament a la clau de volta de l’arc, a l’entrada de la botiga amb la finalitat de decorar-la. Més endavant es van fer unes targetes, amb el contacte de la botiga. Amb les reformes acabades, Josep va continuar treballant al taller mentre els dos fills es dedicaven a la venda ambulat.

Figura 42: Segon logo de la botiga a la targeta de contacte.
Font: Pròpia (s.d.).

Figura 43: Segon logo de la botiga a l'arc de l'entrada.
Font: Pròpia (1992).

En un moment de la vida, l'any 1998, els dos germans van decidir dividir el negoci actuant cadascú pel seu compte i es van repartir les places de mercat¹⁶. El germà gran, en Pere, va quedar-se a l'obrador, treballant amb el seu pare. I en Martirià es va dedicar a la venda ambulat pel seu compte.

Pere Portella va continuar treballant amb el seu pare i a poc a poc s'anava ampliant el negoci. Cap a l'any 1994, en Pompeu (Girona, 1978), el fill de Pere, també s'hi va afegir. Sobretot per ajudar el seu pare amb la feina dels mercats. Al mateix temps, en Pere es posava al taller, ja que el seu pare, bastant gran, no tenia el delit necessari per fer les diferents feines.

En Pompeu va començar a festejar amb la Vanesa, actualment la seva dona, que aviat també va entrar a formar part del negoci especialitzant-se en la part comptable i atenent a la botiga

¹⁶ Veure taules amb les places pertinents de cada germà a l'Annex 3.

com a venedora. L'any 2012 en Josep Portella morí i el negoci passà a mans d'en Pere ajudat pel fill i la jove.

"Tres dies abans de morir, el pare encara picava amb el mall". (P. Portella Bustins, 2012)

La feina seguia, i el 2015 en Pere Portella va poder comprar la casa adossada de Can Grabuleda, ja que abans no havia estat possible en vida dels antics estadants, que desenvolupaven la feina d'arreglar bicicletes i motos. Gràcies a aquesta compra, posteriorment, l'any 2017 es van poder dur a terme reformes a la casa, podent ampliar el taller i fent unes estances a la primera planta.

Figura 44: Porta del taller de P.P. Bustins arreglada l'any 2015. Font: Pròpia.

Figura 45: Frase de Charles Dickens que hi ha a l'entrada de l'obrador de P.P. Bustins. Font: Pròpia.

Actualment (2023), el negoci segueix dempeus, amb en Pere Portella jubilat i estant al davant del negoci en Pompeu Portella, amb la venda ambulants i la Vanesa Colomer, amb la comptabilitat i essent dependenta. La botiga continua oberta i ubicada a la plaça del Teatre núm.9. A causa de diferents circumstàncies, com la jubilació d'en Pere Portella, els mercats s'han reduït. Tot i això, ell segueix estant al taller, fent alguna peça per afició.

Des de fa anys, a la botiga es comercialitza material de fabricació industrialitzada, i cada vegada més. Tot i això, mai s'ha deixat de vendre el material de fabricació pròpia com ganivets, podalls, falç, càvecs... Els diferents mercats que actualment va en Pompeu¹⁷, munta una parada d'aproximadament de 13 metres i quan va a les diferents fires com: Molins de rei, Puigcerdà, Cerdanya, Ripoll, Sant Boi de Llobregat, Solsona... Arriba a muntar una parada de 16 metres. Al taller, també s'esmolen tota mena d'eines perquè recuperin el tall, que amb el temps, es va perdent i desgastant.

Figura 46: Parada actual que munta en Pompeu als diferents mercats de la comarca. Font: Pròpia.

Figura 47: Entrada actual de la botiga (plaça del Teatre, núm. 9). Font: Pròpia.

Figura 48: Interior de la botiga. Font: Pròpia (2020).

¹⁷ Veure taula dels mercats actuals a l'Annex 3.

3. MARC PRÀCTIC

3.1. Recuperació de documents de l'arxiu familiar dels Portella

S'ha recuperat documentació familiar de fa molts anys com són: factures de compra i venda, permisos, cartes, etc. Aquest material ha servit per poder redactar gran part de l'apartat 2.10. *El negoci familiar: el taller i la botiga*, i per les biografies que es troben a l'*Annex 2*. Per aconseguir informació d'interès de l'ofici de ferrer a Banyoles, el dia 17 d'abril del 2023 vaig anar, acompanyada del meu avi, a l'arxiu comarcal del Pla de l'Estany (ACPE). Allà ens va atendre la secretària de l'arxiu i ens va proporcionar diferents llibres que em podien servir. Més tard, va arribar l'arxiver municipal, Josep Grabuleda i Sitjà. Ell, ens va donar més informació, com documents i imatges que m'han servit per realitzar apartats d'aquest treball. Per elaborar la part teòrica de la fundació del negoci familiar i les biografies que es troben a l'*Annex 2*, he necessitat molts moments d'estudi i recerca de documents antics a l'arxiu familiar de la meua família.¹⁸ M'hauria agradat poder catalogar tota la documentació familiar i ordenar-la, però era molt dispersa i no era prou significativa pel meu TdR.

3.2. Els ganivets de Pere Portella, unes peces úniques

3.2.1. Origen

Les tres generacions de ferrers, durant la vida laboral, a part de les eines de tall que sempre havien realitzat, van començar a elaborar uns ganivets propis, amb l'objectiu de tenir unes peces úniques i vendre-les als mercats. Eren fets d'acer al carboni i amb el mànec de boix.

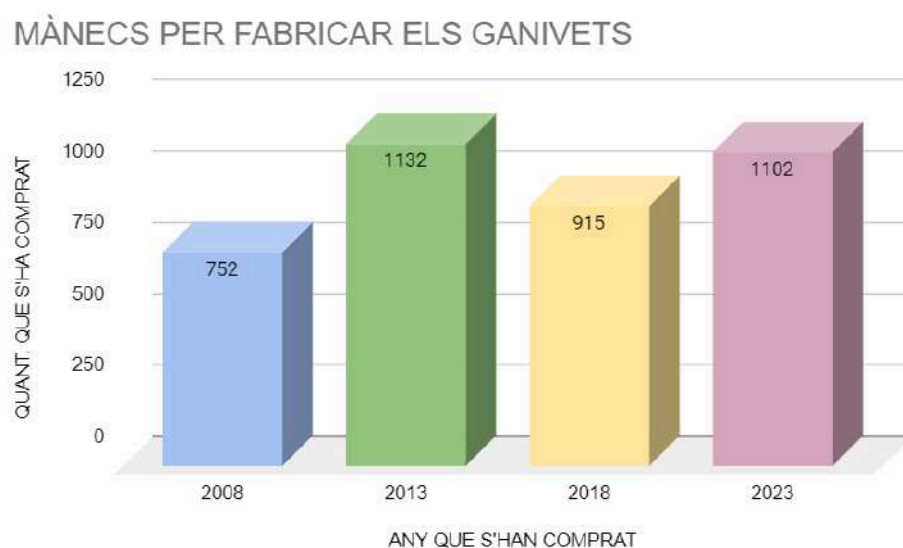
Quan va aparèixer l'acer inoxidable i els rentavaixelles, la venda d'aquests ganivets va baixar sobtadament. El motiu va ser perquè l'acer al carboni és incompatible amb els rentavaixelles, de manera que els ganivets es degradaven i es rovellaven. A conseqüència, en Josep Portella va decidir deixar de fer-ne durant una temporada.

Amb els anys la gent s'adonà que no tenia el mateix tall el ganivet inoxidable que el d'acer al carboni i se'n va tornar a fer molta demanda. En Pere, aproximadament l'any 2008 va proposar-se tornar a engegar la manufactura dels ganivets fent-ne nous models i millorant la part estètica d'aquests. A partir d'aquí fins als nostres dies, en Pere ha continuat fabricant-ne i ha tingut molt d'èxit.

¹⁸ Vegeu imatges de documents de l'arxiu familiar a l'*Annex 7*.

El negoci no ha portat un informe periòdic amb els ganivets que s'han anat venent amb els anys. El que ha fet Pere Portella des que va començar la fabricació d'aquests, ha estat anotar els mànecs de boix que ha anat comprant per a realitzar-los.

En el següent gràfic s'observa que cada cinc anys, en Pere ha fet comanda de mànecs. Va començar, el 2008, fent una comanda de 750 mànecs, el 2013 va ser l'any que en va comprar més per a fabricar els seus ganivets, un total de 1132. L'any 2018, en va comprar un total de 915, i a principis del 2023 uns 1102.

Gràfic 1: Mànecs que P. Portella ha comprat des que va començar la producció de ganivets. Font: Pròpia.

Des de finals de l'any 2020, es va innovar la manera de realitzar els ganivets amb el propòsit de poder fer-ne més, amb menys temps. Es van realitzar motlles amb la forma de la fulla dels ganivets i així, en Pere, els pot portar a tallar amb làser. D'aquesta manera la forma del ganivet ja surt feta i s'estalvia molta feina.¹⁹

Aquest sistema permet fer-los més ràpidament i no és tan feixuc, ja que s'estalvia el procés inicial de fer la punta i la cua del ganivet. “Abans treballant un dia sencer en podia arribar a fer deu, i ara puc arribar a fer-ne vint”. Ens explica Pere.

Els que actualment es venen a la botiga i al mercat són tallats amb làser, però els que ha de personalitzar al gust del client, comença el procediment des de zero, a partir de la barra d'acer, com sempre havia fet.

¹⁹ Porta a tallar-los a l'empresa d'ArcCat, a Sant Hilari Sacalm.

3.2.2. Marcatge de la família Portella

Cada ferrer té les seves marques (estampes), ja que era una manera de garantir-ne la fabricació. A vegades els clients et deien que havien comprat un ganivet que no anava bé i te'l volien tornar, i gràcies a la marca podies saber si era de la casa o no. Els ganivets es marquen a la part superior de la fulla, bastant a prop de l'esquena del ganivet. Amb el temps es van degradant i s'han d'esmolar, si la marca es realitzés a prop del tall, es podria esborrar i ja no es coneixeria el fabricant del ganivet.

Figura 49: Estampes "P.P.", enclusa i estel que utilitza P.P. Bustins per marcar les diferents peces que fa. Font: Pròpia.

Les marques emprades per la família Portella, per distingir-les d'altres ferrers, es continuen usant des de fa tres generacions. Primerament, en Pere Portella Bosch, marcava els ganivets de mida inferior amb un peix, semblant a una carpa, com a símbol de l'estany de Banyoles. Actualment, a causa del temps, aquesta marca està molt degradada i ja no s'utilitza. Quan els ganivets eren de mida més gran, utilitzats per la matança del xai o per degollar animals, la marca que hi posava era: P. PORTELLA, BAÑOLAS. Una altra estampa que utilitzava (no tan sovint) era l'ocell, una mena de falcó.

Figura 50: Ganivet fer per P.P. Bosch, amb l'estampa "P. PORTELLA, BAÑOLAS". Font: Pròpia (s.d).

Figura 51: Ganivets fets per P.P. Bosch, marcats amb l'estampa del peix i l'ocell. Font: Pròpia (s.d).

Figura 52: Ganivet amb doble marcatge: el peix i l'ocell. (s.d).

En Josep Portella Canadell, quan marcava els seus ganivets de mida gran, va decidir fer-ho amb les seves inicials: J. PORTELLA i pels ganivets més petits, continuava amb la tradició del seu pare, posant-hi el peix.

Figura 53: Ganivet fet per J. Portella amb la marca del peix i les seves inicials. Remarcat posteriorment pel seu fill Pere. Font: Pròpia (2020).

En Pere Portella Bustins, sempre ha marcat els seus ganivets amb les seves inicials: P.P. Però en alguns més elaborats hi ha afegit l'ocell i a vegades també, un estel.

Figura 55: Diferents ganivets fets per P.P. Bustins marcats amb les seves inicials. I un, amb l'estel. Font: Pròpia (s.d).

Figura 56: Col·lecció de ganivets fets per la família Portella. Font: Pròpia.

Amb la modernització, en Pere ha personalitzat alguns dels seus ganivets quan algun client li ha demanat, posant el que el consumidor desitjava i afegint un toc personal. Ha fet diferents models de ganivets i el seu preu varia segons la mida. Van des de 18 € fins a 85 €.

El preu dels ganivets, com la majoria d'articles que es venen, s'ha anat apujant amb els anys. Queda documentat que en Pere va començar a vendre'ls a 10 €, i amb el temps s'han anat encarint. Cada vegada costa més trobar mànecs de boix per a fer-los, ja que actualment posen moltes restriccions a l'hora de tallar-los. Aquest és un motiu pel qual s'ha apujat el preu d'aquests.

Figura 57: Ganivets fabricats per P.P. Bustins exposats per vendre. Font: Pròpia.

En Pere, en haver-se mogut per molts mercats arreu de la província durant tants anys, ha fet una clientela de diferents procedències del món on aquests ganivets han tingut una acceptació molt valorada. Ha venut a clients alemanys, francesos, belgues, suïssos, italians, anglesos, americans (Califòrnia, Wisconsin, Nova York) i especialment a espanyols i catalans.

3.2.3. Materials i eines per a la fabricació dels ganivets

MATERIALS

Acer emprat (F5, F115) -per fer la fulla del ganivet-	Fusta de boix -pel mànec-	Resina -per tancar les esclatxes del mànec-
Oli d'oliva vegetal -pel tremp-	Oli d'oliva -pel manteniment del ganivet perquè no s'oxidi-	Guix natural -per fer marques a l'enclusa-
Paper de diari -per encendre el foc-	Carbonet (de fusta de pi) -per encendre el foc-	Carbó mineral (antracita/ulla) -per forjar-
Carbó vegetal (bruc/alzina) -per trempar-	Aigua -perquè no es cremi el carbó-	Serradures de fuster -per eixugar el ganivet-

Taula 1: Materials necessaris per a la fabricació dels ganivets. Font: Pròpia.

EINES

Fornal	Martinet	Enclusa
Martell de ferrer	Estampes	Cisalla o tallant
Mola d'esmeril -per perfilar-	Mola d'aigua -per esmolar-	Polidores
Caragol de banc	Estampes	

Taula 2: Eines necessàries per a la fabricació dels ganivets. Font: Pròpia.

3.2.4. Procés de fabricació d'un ganivet

1. Primerament, es talla la barra d'acer o "passamà" de 70 cm d'alçada * 3 mm de gruix * 16/18/20/22... cm d'amplada (depenent de la mida) amb ajuda de la cisalla.
2. Seguidament, s'inicia el procés d'encesa de la fornal amb ajuda de paper de diari perquè s'encengui el carbonet de pi. Un cop encesa la flama es fa una mena de cúpula

amb el carbó d'antracita/ulla perquè s'encengui millor i per aconseguir la calor necessària per escalfar l'acer.

3. Encesa ja la fornals amb la flama necessària, s'introdueix la barra d'acer al foc i es deixa escalfar durant uns segons. S'ha de deixar escalfar al màxim possible (entre 1200 i 1300 °C) per poder-lo modelar fàcilment, però vigilant que no es cremi, ja que si es passa amb el procés d'escalfat, l'acer es fon (1500 °C) i és impossible recuperar-lo.
4. Amb una primera calda²⁰, s'extreu la barra d'acer de la fornals i sobre l'enclusa es perfila la punta del ganivet.
5. Tot seguit, amb dues o tres caldes, es marca la mida que tindrà la fulla del ganivet. Es fa a cops de martell a la punta de la bigòrnia rodona de l'enclusa.
6. Seguidament, s'eixampla i s'aprima el ganivet amb ajuda del martinet donant-li la forma desitjada. (Des de l'any 1941 a l'obrador dels Portella es fa amb ajuda del martinet, però antigament tot s'aconseguia a cops de martell).
7. A continuació, amb el martell, s'aplanen les diferents irregularitats deixades pel martinet (amb varies caldes). S'ha d'intentar deixar-lo el màxim de ben aplanat perquè no hi hagi tanta feina a l'hora de rebaixar-lo a la mola d'esmeril.
8. Tot seguit es dur a terme el marcatge o punxó (l'esmentat ocell, les inicials i l'estel). Se sol fer amb una sola calda i amb un cop sec de martell per evitar que la marca quedi doble sobre la fulla.
9. A continuació es treuen les irregularitats del forjat a la mola d'esmeril (que funciona en sec) i es deixa el tall del ganivet bastant convex i rebaixat. En aquest pas també es blanqueja el ganivet abans de dur a terme el tremp.
10. Seguidament, es marca la mida de la cua i es talla el tros sobrant amb la cisalla. Tot seguit, s'estira la cua amb ajuda del martell i del martinet.
11. Posteriorment, es tria el mànec del ganivet (segons la mida que té). Partint del forat rodó del mànec, s'hi passa la cua del ganivet en calent, traient-la ràpidament perquè no es cremi. La cua ha de sortir uns mil·límetres del mànec per finalment, poder-la reblar i que quedi fixada. (És un procés que s'ha de fer ràpidament i amb molta cura, ja que si no és així, a la llarga el mànec podria moure's).
12. A continuació, es prepara la fornals abans del tremp. A la fornals s'hi afegeix el carbó de bruc o d'alzina (és més dolç, no pesa tant, no fa tant de fum i dona una flama molt viva que permet observar els colors de l'acer) per preparar-lo pel trempat.

²⁰ Cada vegada que es treu la barra d'acer calenta de la fornals fins que perd la temperatura i ja no es pot manipular.

13. Tot seguit s'escalfa la fulla del ganivet dins la forn i llavors es dur a terme el trempat ²¹. Aquest procés es fa emergint el ganivet calent dins d'una pica amb oli vegetal. Cal dir que és la part més important i delicada del procés (si no hi ha un bon tremp, el ganivet es trenca).
14. Un cop trempat, el ganivet s'eixuga manualment amb les serradures.
15. Quan l'acer encara és prou calent, s'adreça a cops de martell per intentar que quedi el màxim de recta. (Si es fes amb l'acer en fred es trencaria la fulla).
16. A continuació es revé²², apropant-lo al foc a una temperatura d'uns 400 o 500 °C un temps determinat. (Si es deixa molt de temps, es destrempa).
17. Passats uns minuts, en el ganivet se li posa un mànec provisional perquè sigui més fàcil la manipulació i l'esmolat. Seguidament, s'esmola a la mola d'aigua²³ fins a arribar a tall i a continuació s'eixuga amb les serradures perquè no es rovelli.
18. Subseqüentment, es dur a terme el polit (amb diferents polidores) per donar-li brillantor i estètica a la fulla del ganivet.
19. Ja per acabar s'hi posa el mànec definitiu. Es fa escalfar la punta de la cua del ganivet perquè es pugui reblar posteriorment. Tot seguit s'introdueix el mànec definitiu del ganivet i, al mateix temps, es colla en un caragol de banc i es rebla la cua per dins del mànec (d'aquesta manera queda tota una sola peça i el mànec no pot sortir), fins que surti la punta de l'acer per l'extrem d'aquest. Tot seguit es mulla la cua amb aigua perquè el mànec es refredi i no es cremi. I finalment, s'acaba de perfilar a cops de martell. Aquest és un procés molt ràpid, dura menys d'un minut.
20. Per finalitzar, es repassen els possibles desperfectes amb una polidora.
21. Per últim, es desfilen les rebaves formades al tall, s'unta la fulla per protecció d'oxidació, es posa resina entra la cua i el mànec i finalment, es fa un petit envernissat a la punta de la cua perquè no es rovelli.

²¹ Tècnica que consisteix a escalfar l'acer a una temperatura determinada (entre 800-900 °C) i seguidament submergir-lo.

²² Verb revenir: Operació que permet reduir les tensions que s'han produït amb el refredament ràpid del trempat per donar-li una flexibilitat i que sigui més tenaç.

²³ És una mola que funciona amb aigua i està quasi en desús per part de molts ganiveters.

INFORMACIÓ D'INTERÈS

- El temps necessari per fer un ganivet és de seixanta minuts. Depenent si el ganivet que es vol fer és més gros o més petit el temps de fabricació pot variar.
- Tot el procés del ganivet es realitza amb l'acer calent a temperatura adequada.
- No hi ha un nombre de caldes fix, ni sempre has de fer exactament el mateix procediment, ja que depenent de la situació pots fer-ho d'una manera o d'una semblant. Tot i això, el procés bàsic és el que s'ha descrit anteriorment.
- Normalment, en Pere Portella fa dos ganivets al mateix temps, és a dir mentre un s'escalfa a la fornall va forjant l'altre i a la inversa. És una manera per aprofitar més el foc de la fornall i el temps.

3.2.4.1. Enllaç del vídeo

A continuació, es pot veure detalladament la fabricació dels ganivets de la família Portella:

<https://drive.google.com/drive/u/1/folders/14nqbDi8twn0A89Kk7FSNstDjDVQJw5p3>

3.3. Creació d'una eina pròpia

El dia 28 de juliol del 2023 vaig dur a terme el procés de fabricació de la meua eina, amb l'ajuda del meu referent, l'avi. Vaig pensar que seria una bona idea després d'haver realitzat aquest TdR, poder treballar el ferro de primera mà i endinsar-me una mica més al món de la forja. La finalitat de fer-la també és per mostrar com l'ofici va passant de generació en generació, en el meu cas amb un espai d'una generació pel mig (el meu pare), i per tant comprovar que sí que és veritat que l'ofici de ferrer es va transmetent dins la família.

La meua idea principal era aprendre a fer un ganivet, però vaig veure que era molt difícil i que es necessitaven molts anys d'aprenentatge i pràctica.

Vaig arribar al taller cap a les cinc de la tarda i vaig estar parlant una estona amb l'avi de què podia fer. Tenia alguna idea al cap, però ell m'havia d'ajudar a triar una cosa o una altra pel grau de dificultat. Finalment, em vaig decidir per fer un petit podall, una eina tradicional de la meua família, que s'ha fet durant tres generacions en aquell mateix obrador. Quan li vaig proposar de fer un podall em va dir que no era una peça senzilla, tot i que si deixava que ell m'ajudés, ens en sortiríem. Jo de seguida vaig voler enfrontar-me a aquell repte i vaig poder superar-lo, fabricant un petit podall. A més, era una bona idea perquè dies abans, havia filmat

el procés de fabricació dels seus ganivets i, com la majoria d'eines de tall, tenien punts en comú a l'hora de fer-los, com per exemple: el tremp, el revingut, l'esmolat...

Seguidament, vam preparar el material que necessitàvem i vam fer un petit esborrany sobre l'enclusa de la forma que tindria l'eina. Tot seguit, em vaig posar les ulleres i els guants, i vaig començar a picar.

El resultat final és un petit podall, el seu mànec és molt característic, ja que em va quedar més allargat del que tenia previst.

Figura 58: Diferents parts del procés de fabricació del podall. Font: Pròpia.

Després d'haver dut a terme aquest procés de fabricació estic molt orgullosa i satisfeta de la meva feina. Primer de tot perquè vaig passar una tarda molt bonica en què el meu avi em va ajudar a fer una eina de tall, una tradició familiar. Em va servir posar-me a la pell dels ferrers i per comprovar totes aquelles coses que he anat redactant en el meu TdR, com són la calor que passes davant de la fornal, la força que has d'exercir a l'hora de colpejar el ferro, les

tècniques que has de saber i sobretot tota l'experiència que es necessita per fer bé aquest ofici.

3.3.1. Resultat

A continuació es pot veure un petit vídeo del procés de fabricació del podall. I seguidament el resultat final de l'eina.

<https://drive.google.com/drive/u/1/folders/14nqbDi8twn0A89Kk7FSNstDjDVOJw5p3>

Figura 59: Esborrany de l'eina sobre l'enclusa. Font: Pròpia.

Figura 60: L'avi i jo quan vam acabar la fabricació del podall. Font: Pròpia.

Figura 61: Podall amb la marca "PP" i dos estels. Font: Pròpia.

Figura 62: Podall definitiu. Font: Pròpia.

3.4. Creació d'una pàgina web per donar visibilitat a l'ofici de ferrer

La creació de la pàgina web ha sigut de les últimes coses que he fet com a part pràctica. Vaig decidir fer-ho per tal de poder recopilar part de la feina que he estat fent durant aquests mesos i que pogués servir per reivindicar un ofici antic com el de ferrer, que durant tres generacions ha identificat a la meua família.

Quan ja vaig tenir clar que volia dissenyar una web, després vaig haver de buscar quina seria la plataforma més encertada. L'opció que em va semblar més adequada i la que vaig escollir va ser la de "Wix.com", una plataforma en línia que permet crear webs, llocs mòbils i pàgines

de Facebook amb tecnologia HTML 5 de manera gratuïta o de pagament. Està pensada per aquells usuaris que no tenen un coneixement extens del llenguatge HTML. Per començar a dissenyar la web vaig agafar una de les plantilles que proporciona l'aplicació de Wix.com i vaig començar-hi a treballar.

La web s'estructura en cinc parts. La primera és l'inici, on es troba una presentació de la web i s'explica la finalitat d'aquesta. A la segona part hi ha una presentació general de l'ofici de ferrer. Dins d'aquest apartat, es desplega un subapartat que explica la situació de l'ofici a Banyoles. Seguidament, a la tercera part, s'explica la fundació del taller i la botiga, acompanyada d'imatges. Aquí també es desplega una subpàgina que parla de la família Portella i dels ganivets artesanals. A la quarta pàgina hi ha les biografies dels tres ferrers de la família Portella. I finalment, a l'última es pot trobar el contacte i la ubicació de la botiga.

- El resultat final de la pàgina web → <https://pportell3.wixsite.com/lofici-de-ferrer>

Figura 63: Pàgina inicial de la pàgina web. Font: Pròpia.

3.5. Entrevistes: Evarist Figueras i Salvador Soler

EVARIST FIGUERAS

El dia 3 d'agost vaig anar a Mieres amb el meu avi per poder conèixer un ferrer que fa més de 60 anys que treballa en el seu obrador, ubicat a la plaça Major de Mieres, concretament al número 3. Evarist és la quarta generació dels ferrers de Mieres començat pel seu besavi, també amb el nom d'Evarist.

Vaig passar tot el matí al taller de l'Evarist on vaig poder veure un antic obrador de ferreria per on hi havien passat ferrers amb molta història. Quan vam arribar em vaig presentar i de

seguida vam començar a tenir una fluida conversa, em va ensenyar el seu taller, així com moltes de les obres que havia fet.

Figura 64: Taller (1) i martinet (2) d'Evarist Figueras. Font: Pròpia.

Figura 65: Obres forjades per l'Evarist Figueras. Font: Pròpia.

Al cap d'una estona d'estar per l'obrador, em va dir que em faria una petita obra de ferro que pogués ensenyar el dia de l'exposició del TdR i d'aquesta manera també vaig poder veure com treballava el senyor Evarist a la seva fornal. Va realitzar una peça de decoració semblant a una xarnera d'una portella.

Figura 66: L'Evarist Figueras forjant. Font: Pròpia.

Figura 67: Peça que em va fer l'Evarist. Font: Pròpia.

Més endavant, un cop acabada l'obra, em va donar l'oportunitat de conèixer casa seva, just a dalt de l'obrador. És una casa centenària on va viure el seu besavi, seguidament l'avi, després el pare i finalment ell quan era petit, ja que em va explicar que actualment viu a Banyoles amb la seva dona. Aquí va ser on vam dur a terme l'entrevista, que podeu veure sencera a *l'Annex 4*.

Finalment, em va ensenyar el museu familiar que es troba a la mateixa plaça major de Mieres al número 5, on conserven tota una col·lecció d'eines que, per a la família Figueras són de gran importància.²⁴

SALVADOR SOLER

El dia 2 de setembre vaig anar a conèixer el ferrer de Palol de Revardit, Salvador Soler i a la seva dona, Joana Bassols. Em van explicar que fa més de 200 anys que la família està en el món de la ferreteria. I Salvador és la cinquena generació dels ferrers, començant pel seu rebesavi (que en tingui constància) Miquel Soler. Actualment, porta el negoci el fill de Salvador, en Miquel. Es dediquen principalment al muntatge de portals, reixes i tancats.

Quan vaig arribar em va convidar a entrar a casa seva per poder parlar una estona. Un cop acabada l'entrevista, em va ensenyar l'obrador, la botiga i algunes obres que havien fet.

(Vegeu entrevista sencera a *l'Annex 4*).

Figura 68: Botiga actual de la ferreteria Soler. Font: Pròpia.

²⁴ Podeu veure fotografies del museu a *l'Annex 3*.

4. CONCLUSIONS

La realització d'aquest Treball de Recerca ha permès assolir els objectius plantejats inicialment, tant els teòrics com els pràctics. Durant el procés de recerca i redacció s'han anat corregint, modificant i superant tots els reptes i les dificultats que s'han trobat. Fent referència als objectius teòrics, el desenvolupament d'aquest treball ha permès aprofundir en els orígens i l'evolució de l'ofici de ferrer, des de la remota Edat del ferro fins a l'actualitat. Gràcies a l'estudi i la lectura profunda de molts llibres relacionats amb l'ofici, s'ha pogut corroborar que, en comptes d'evolucionar com han fet la majoria de les manufactures, ha anat quedant enrere. Han aparegut moltes indústries relacionades amb el treball del ferro i l'acer, amb maquinària de gran qualitat que a poc a poc, ha anat substituint el treball manual. Ha estat interessant veure el gran canvi de l'ofici a partir del segle XIX i fins als nostres dies, principalment a conseqüència de la Revolució Industrial i de les grans empreses de mecanitzats que s'han format. També s'ha pogut observar que, progressivament ha anat desapareixent la figura de l'aprenent, clau perquè l'ofici es transmeti de generació en generació. Tot i això, hi ha cursos com és el cicle formatiu de grau mitjà de forja artística, cursat a Vic, que impulsen aprendre el món del ferro i de la forja, tot i que d'una manera més moderna. La recerca d'informació bibliogràfica sobre l'evolució de l'ofici de ferrer ha permès descobrir la farga catalana. És important fer-hi referència, ja que va ser un procediment que va tenir molta importància, especialment a Catalunya per a l'obtenció del ferro i l'acer. La metodologia que s'ha utilitzat per fer el treball ha estat principalment l'estudi de llibres i la documentació fiable que ha proporcionat gent que coneixia molt bé l'ofici. També, s'ha estudiat el paper de la dona dins aquest ofici, i es pot dir que, encara que no sigui un ofici on predominin, pel fet que treballar-lo comporta tenir unes certes característiques físiques que sempre s'han atribuït als homes, es tenen evidències de que també hi ha dones que s'han dedicat i es dediquen a l'ofici, però els seus noms no han tingut transcendència ni visibilitat, a excepció d'algunes que s'han dedicat al món de la forja artística. Un altre dels objectius que perseguia aquest Treball de Recerca era el d'endinsar-se i descobrir el món de la ferreria, concretament a Banyoles. S'han pogut conèixer noms d'alguns ferrers i la seva història, que ha permès tenir una visió més àmplia de l'ofici. S'ha comprovat que l'ofici, majoritàriament ve d'herència familiar, que per saber-ne s'ha de dedicar molt de temps al costat del mestre i sobretot que és un ofici que t'ha d'apassionar per fer-lo bé. Finalment i com a part més significativa, amb una recerca prèvia de l'arxiu familiar i de l'arxiu comarcal del Pla de l'Estany (ACPE), s'ha pogut reconstruir part de la història de

la família Portella, des de l'any 1876, a través dels records d'en Pere Portella Bustins i de documentació familiar. A vegades ha estat complicat trobar els documents que es necessitaven o relacionar tota la documentació antiga que s'ha trobat, ja que era molt dispersa.

Pel que fa als objectius pràctics, s'ha realitzat tot el que en un inici s'havia proposat. Després de fer recerca en la documentació que guardava la família, a l'arxiu i parlant moltes hores amb en Pere Portella, s'han pogut realitzar molts apartats teòrics. Hauria estat interessant fer una catalogació de tot l'arxiu familiar, però com s'ha esmentat anteriorment, la documentació era molt dispersa i poc interessant pel que fa al contingut d'aquest TdR. Per tant, finalment s'ha optat per dedicar-hi un apartat a *Annexos*, mostrant alguna escriptura familiar. També s'ha descobert tota la història dels ganivets d'en Pere Portella, molt valorats per la seva clientela. S'ha volgut reconstruir el seu procés d'elaboració a través d'un vídeo en el qual es pot observar tota la fabricació. Aquest TdR també té una part experimental i vivencial, ja que m'he pogut posar a la pell de qui practica l'ofici. He tingut l'oportunitat d'experimentar jo mateixa amb la forja i poder fabricar una eina que fa centenars d'anys que es fabrica en aquell mateix obrador de la plaça del Teatre, un podall. Ho he fet amb ajuda del meu avi i és un record que em quedarà per sempre en la memòria. A l'hora de la fabricació del podall, es va apreciar la dificultat que comporta l'ofici, que és un ofici dur i que són necessàries moltes hores i molta paciència per aprendre'l. No va ser un procés fàcil la fabricació de l'eina, sense l'ajuda i l'acompanyament del meu avi no hauria estat possible, tot i això, estic satisfeta del resultat final. Finalment, i també gràcies als contactes facilitats pel meu avi, en Pere Portella s'han pogut conèixer a dos ferrers de tota la vida de la comarca, l'Evarist Figueras i en Salvador Soler. Gràcies a les entrevistes s'ha pogut confirmar la hipòtesi que l'ofici de ferrer, acostuma a ser hereditari, que els coneixements passen de pares a fills, que és clau la figura de l'aprenent, etc. També s'han descobert diferents especialitzacions dels ferrers, com l'Evarist amb les baranes i la forja artística o en Salvador amb les reixes i portals. Com a conclusió final es creu que l'ofici mil·lenari de la ferreria està en retrocés, que no hi ha pràcticament aprenents que aprenguin l'ofici com es feia abans, i per tant es pot afirmar que l'ofici està en "perill d'extinció". Si tot segueix evolucionant de la mateixa manera, és possible que d'aquí a un temps, només sigui un record en la memòria de la societat. L'últim que s'ha fet dins el marc pràctic, ha estat la creació d'una pàgina web, amb la finalitat de reivindicar l'ofici tradicional de ferrer, que forma part de la família Portella des de fa tres generacions. I també perquè es pugui apreciar la feina que s'ha realitzat amb aquest TdR.

Com a conclusió final, si fem una visió de cara al nostre futur pròxim, cal replantejar-se des de diferents àmbits, com l'ofici evolucionarà. Si tot segueix avançant en la mateixa línia, no es veu un futur molt clar de l'ofici tradicional de ferrer. Queda molta feina per fer, començant perquè diferents entitats reivindiquin l'ofici de diverses maneres com podria ser la creació de pàgines web que fomentin els oficis tradicionals i on es valori tota la feina artesanal que implica l'ofici. També caldria impulsar el comerç local i que la població apreciés tant l'ofici de ferrer, com altres oficis tradicionals propis d'una ciutat com Banyoles. Es podrien programar més fires d'artesans a la comarca i fer-ne una bona difusió perquè la gent s'animés a anar-hi i pogués descobrir el bonic ofici de ferrer. També caldria que, des de més amunt, donessin més facilitats, per exemple abaixant els impostos a l'hora d'obrir nous tallers de forja. Però, tot i això, el principal inconvenient amb el qual ens trobem avui dia, és la creació d'indústries, que cada vegada s'augmenta i fan que gran part del treball manual, sigui substituït.

El que més esforç m'ha comportat, sens dubte, han estat els imprevistos apareguts durant l'elaboració del treball, he hagut de descartar idees i buscar-ne de noves per acabar un treball del qual, actualment puc dir que estic molt orgullosa. Realitzar-lo ha estat una experiència molt bonica i interessant, perquè he après molt sobre l'ofici de ferrer, un ofici que forma part de la meua família. He pogut estar molts moments amb el meu avi, un gran referent per a mi, i junts hem fet molta feina. Tot l'esforç realitzat ha valgut la pena i estic contenta del que he aconseguit i après gràcies a la realització d'aquest treball. M'hauria agradat poder tenir més pàgines per seguir escrivint i parlant de l'ofici, al principi pensava que em costaria arribar a escriure seixanta pàgines, i al final se m'han fet curtes.

5. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

5.1. BIBLIOGRAFIA

- Ares, J. A. (2004). *El metal: técnicas de conformado, forja y soldadura*. Parramón.
- Ares, J. A. (2022). *La forja*. Parramón.
- Areu, M., i Comas, F. (1987). *La forja*. R. Dalmau.
- Barrueco i Jaoul, C. (1983). *Llibre de la Farga*. R. Dalmau.
- Bealer, A. (1995). *The Art of Blacksmithing*. Castle Books.
- Gallardo i Garriga, A., & Rubio i Tuduri, S. (1930). *La farga catalana. Descripció i funcionament. Història. Distribució geogràfica* (1a ed.). NAGSA.
- García López, R. i López Silva, H. (2020). *El ferro i la forja*. Brau edicions.
- Grabuleda i Sitjà, J. (2020). *Botigues de Banyoles: recorregut gràfic pel comerç local del segle XX*. Rigau Editors.
- Mas Arrondo, C. (2000). *Història de la farga catalana: el cas de la vall Ferrera, al Pallars Sobirà, 1750-1850*. Pagès Editors.
- Mascarella i Rovira, J. (1993). *La farga*. Diputació de Girona.
- Xargay Oliva, X. (2010). *Oficis i feines d'abans*. Consell Comarcal del Pla de l'Estany.

5.2. WEBGRAFIA

- Acero*. (5 d'abril del 2021). Aceropedia. <https://aceropedia.com/definicion/acero/>
- Aplicaciones e historia del Hierro*. (s.d.). Hierros Vélez.
<https://www.hierrosvelez.com/blog/aplicaciones-historia-hierro/>
- Cartwright, M., & Castillo, R. (s.d.). *Gremios medievales - Enciclopedia de la Historia del Mundo*. World History Encyclopedia.
<https://www.worldhistory.org/trans/es/1-17576/gremios-medievales/>
- ferro* | *enciclopedia.cat*. (s.d.). Enciclopèdia.cat.
<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/ferro-3>

Forja i arts del metall. (s.d.). Eartvic. <https://www.eartvic.net/forja/>

Iron - Element information, properties and uses | Periodic Table. (s.d.). The Royal Society of Chemistry. <https://www.rsc.org/periodic-table/element/26/iron>

Maldonado, Y. (25 d'octubre del 2021). *Tipos de Carbón que existen, sus Características y Usos.* geologiaweb. <https://geologiaweb.com/rocas/tipos-carbon/>

Medieval Occupations and Jobs: Blacksmith. History of Blacksmiths. (21 de gener del 2020).

Medieval Britain.

<https://medievalbritain.com/type/medieval-life/occupations/medieval-blacksmith/>

¿Qué es el acero al carbono y para qué se utiliza? (13 d'abril del 2023). Aceropedia.

<https://aceropedia.com/tipos-de-acero/acero-al-carbono/>

6. ANNEXOS

Annex 1: Tècniques comunes del forjat

- Afilar

Fer una punta plana de doble bisell col·locant un extrem del ferro al costat de la part plana de l'enclusa i dirigint la barra a mesura que es va picant amb el martell. La barra de ferro no es col·loca plana sobre la superfície de l'enclusa sinó que se li ha de donar una certa inclinació per confeccionar l'afilament.

- Afiar

Les barres de ferro es poden afiar, és a dir, acabar en punta, siguin rodones o quadrades. És una tècnica molt semblant a la de l'afilament, però amb la diferència que la peça es treballa pels quatre costats. Si s'ha de treballar una barra quadrada, el resultat és una punta piramidal i si s'ha afiat una barra esfèrica, el resultat és una punta cònica. Cal dir també, que un ferro quadrat també es pot afiar en punta arrodonida.

- Cisellar

Amb l'ajuda de l'eina manual del cisell, fer marques o solcs a les barres de ferro sense arribar-les a tallar.

- Corbar i doblegar

Utilitzant les bigòrnies còniques de l'enclusa i donant cops de martell, la peça es corba, adoptant una forma corbada (com una ona).

Entenem per doblegar quan el ferro es plega formant un angle. Aquesta tècnica també es realitza sobre la vora de la part plana de l'enclusa a cops de martell.

- Eixamplar

Quan es vol eixamplar la massa de ferro, el forjador colpeja amb el martell de pena i d'aquesta manera, el ferro s'estira per la part ampla.

- Emmetxar

Consisteix a rebaixar el perfil del ferro, tant sigui quadrat, rodó o rectangular per tal d'aconseguir una metxa i poder unir-lo a un altre.

- Entregirar

És una tècnica molt utilitzada en la forja artística per construir reixes, portes, etc. Consisteix a fer girar la barra de ferro sobre el seu mateix eix, en la mateixa direcció, de manera que es modificarà. El resultat són unes formes helicoidals formades per cantells rectes que, en girar-se es tornen corbats.

- Estirar

Les barres de ferro poden ser estirades, normalment en direcció longitudinal, a mesura de donar cops de martell a la bigòrnia cònica de l'enclusa. Si el ferro que es treballa és molt gruixut i pesant, la feina es fa amb el mall. Avui en dia aquesta feina que requereix un gran esforç físic, i sovint es realitza amb el martinet mecànic.

- Llimar

Allisar o polir la superfície del ferro amb una llima. N'hi ha de mots tipus diferents.

- Patinar

Consisteix a aplicar pàtines²⁵ a la superfície del ferro. Posteriorment, s'hi poden aplicar pintures, olis, o tractaments tèrmics per aconseguir un acabat patinat.

- Punxonar i trepanar

Realitzar un forat o un solc amb un punxó sobre una barra de ferro. Actualment, s'utilitza la màquina foradora elèctrica que permet foradar el ferro sense necessitat de colpejar-lo amb el martell i el punxó.

Trepanar és fer forats al ferro amb el trepant²⁶.

- Reblar

És l'acció que ens permet fixar dues peces de ferro amb reblons²⁷. El rebló té una tija cilíndrica i en reblonar s'aixafa el tros que sobresurt, de manera que es forma un cap o cabota.

²⁵ Semblant a fer una capa de vernís.

²⁶ Màquina de foradar/trepar o de fer forats.

²⁷ Un rebló és un element d'unió mecànica permanent.

- Tallar

Moltes vegades és necessari tallar el ferro. Es talla en calent utilitzant un tallant o cisell. Si la peça és molt gruixuda, es fa servir una cisalla de palanca manual.

- Trempar

És una tècnica molt utilitzada. Es trempa el ferro escalfant-lo a temperatures molt elevades i directament submergint-lo amb aigua freda o oli per refredar-lo, per tal que aconseguixi una gran duresa i resistència. (explicat al punt 3.2.3. *Procés de fabricació d'un ganivet*)

- Soldar

És una operació molt comuna, que s'utilitza en diferents àmbits i tallers. Es tracta d'unir dues peces de ferro fusionant-les a través de l'aplicació del foc. El primer mètode que es va utilitzar per soldar, va ser la soldadura de calda. Aquesta tècnica emprada al llarg de molts segles consistia a unir dues peces de ferro emprant el foc que surt de la fornal. Per unir-les, s'escalfaven a gairebé la seva temperatura de fusió i tot seguit forçar la unió mitjançant la pressió o el martelleig.

Annex 2: Biografies

6.2.1. Pere Portella Bosch

Pere Portella Bosch va néixer l'any 1883 a un municipi de la comarca del Pla de l'Estany, Serinyà, en una casa anomenada "Can Codony". Per aquest motiu, avui dia algunes persones encara coneixen la ferreteria amb aquest nom. Era fill del senyor Pere Portella i la senyora Cànida Bosch. Va tenir dotze germans, un d'ells va morir molt aviat i els altres es van anar dispersant per la comarca. Quan en Pere tenia dotze anys aproximadament, el seu pare el va dur a Banyoles per trobar-li feina i amb els diners que guanyava, ajudar a casa econòmicament. Primerament, va anar a treballar en una adoberia, una de les vàries que hi havia a Banyoles a l'època. Va veure que no li agradava exercir aquesta feina, ja que era humida i s'havia de mullar molt. A més, es va adonar que sempre seria un mosso²⁸ i mai podria treballar per ell mateix i ser autònom. Aquesta va ser la raó per la qual va deixar la feina. Després d'un temps, va acabar exercint de mosso d'en Vicenç Pla. No cobrava per fer aquesta feina, però a canvi, l'alimentaven i li donaven casa i llit per a dormir. Aquest establiment es trobava a la plaça de la Vila Vella, número 10; que actualment la coneixem amb el nom de plaça del Teatre i es troba en el número 9.

En morir-se en Vicenç Pla, l'any 1910, la seva dona va llogar el taller amb totes les eines que hi havia a dins a en Pere Portella Bosch, que anys després el va acabar comprant. Amb el temps va anar millorant com a ferrer i el nombre d'eines que fabricava va augmentar. L'excedent el va començar a vendre al mercat de dimecres a la plaça Major de Banyoles.

L'any 1918, es va casar amb la Rosa Canadell Masó, veïna de Can Guilana d'Usall. Treballava a la fàbrica José Gimferrer S.A. "les Saques", on prèviament hi havia treballat la Cànida, la mare de Pere.

Al cap de dos anys, van tenir dos fills: la gran, Maria Portella Canadell (1920) i tres anys més tard van tenir el seu segon fill, en Josep (1923). Tots dos nascuts a casa²⁹. Van viure tota la família a la plaça del Teatre.

En Pere va exercir tota la vida laboral com un dels ferrers de tall de Banyoles, fins a la seva mort que data el 30/06/1952, cinc anys després d'haver-li diagnosticat un càncer de pròstata.

Figura 69: Pere Portella Bosch i Rosa Canadell Masó.
Font: Arxiu familiar (s.d).

²⁸ Aprenent.

²⁹ Les generacions de ferrers que veurem a continuació també nasqueren a casa amb ajuda de la llevadora.

Va morir amb seixanta-nou anys a Banyoles, on fou sepultat el 02/07/1952 i on avui dia encara és enterrat. (Vegeu l'esquela a *l'annex 7*, figura 77).

6.2.2. Josep Portella Canadell

Josep Portella Canadell va néixer el 9 d'octubre de 1923. Durant la seva etapa estudiantil, va estudiar amb català a l'escola coneguda antigament pel nom de "Germans Gabrielistes", actualment la Muralla de Banyoles. Complementava els seus estudis fent d'aprenent de ferrer al costat del seu pare (Pere Portella Bosch). Quan tenia catorze anys va acabar els seus estudis i va començar a exercir l'ofici amb el seu pare durant tota la seva vida.

Josep Portella, vivia a la plaça del Teatre, on hi havia un bar anomenat "Can Gasparich", que la filla era una jove de la qual es va enamorar. Es deia Àngela Bustins Costa, veïna de Can Puig de la "Vella Casa" de Banyoles. Els pares d'Àngela eren pagesos i hostalers, de manera que la filla, estava vinculada en el món de la pagesia i de l'hostaleria. Més tard va anar a Barcelona, a estudiar a l'acadèmia Henry Colomer, on feien classes de perruqueria i va aconseguir el graduat en la professió. Va tornar cap a Banyoles per exercir de perruquera, fins a retirar-se al carrer Major de Banyoles.

Després de festejar uns quants anys, el dia 24 de març de l'any 1949 van contraure matrimoni a l'església de Santa Maria dels Turers. Al cap de dos anys, el dia 8 de març del 1951, va néixer el seu primer fill, en Pere. I cinc anys més tard eixir el segon fill, en Martirià.

El 7 de setembre de 1979 van comprar la casa del Teatre núm. 9 actual, i va ser on visqueren tota la vida.

Josep Portella va treballar tota la seva vida de ferrer, essent conegut amb el nom de "Pepet Ferrer" a Banyoles i voltants. Com el seu pare, ell va continuar venent les eines que fabricava, cada dimecres al mercat de Banyoles, ajudat pels seus dos fills.

En Josep va morir el 25 de novembre del 2012, a l'edat de vuitanta-nou anys, d'un infart. I al cap d'uns anys (2015) morí la seva esposa, que feia anys que patia la malaltia de l'Alzheimer.

Figura 70: Celebració de les noces d'or. Josep Portella i Àngela Bustins. Font: Arxiu familiar. (1999)

6.2.3 Pere Portella Bustins

Pere Portella Bustins va néixer el 8 de març del 1951 a la casa pairal de la plaça del Teatre núm. 9. Quan tenia quatre anys va anar al Sagrat Cor, a cursar la llar d'infants i l'educació infantil que coneixem avui. Uns anys més tard, va començar la formació a l'escola que hi havia ubicada a la plaça dels Estudis, l'escola d'Arts i Oficis. Fou aquí on va realitzar un curs de dibuix artístic i lineal. Posteriorment, també va dur a terme unes pràctiques de mecànica.

Poc després de la inauguració de l'escola Baldiri Reixac, coneguda amb el nom popular de "la Vila", va anar-hi per acabar l'ensenyament escolar. Paral·lelament, va fer els seus últims anys d'escolarització amb els germans Joan i Benet Terrades de Banyoles, va formar-se en estudis de comptabilitat, abans coneguts amb el nom de "tenidoria de llibres". Complementava els estudis ajudant el seu pare (Josep Portella) a la ferreria, i els dimecres l'acompanyava a mercat. Va acabar definitivament els estudis a l'edat de setze anys, el 1967, però continuava ajudant al taller de casa. Amb la seva inquietud i ganes de desenvolupar altres coneixements de la professió va començar als tallers de l'Hupa (Hugas - Padrosa) dins la població de Cornellà del Terri. Va treballar-hi durant un any i mig. Posteriorment, va començar a treballar al taller Buma (Busquets - Masmitjà) ubicat llavors a la carretera de Camós, treballant per anar perfeccionant l'ofici. Més tard, li van proposar anar al taller de Construccions Metàl·liques Geli, on va exercir durant vuit anys. Uns anys més tard, cap al 1975 va cursar un any de francès a Banyoles, al Cercle dels Catòlics (actualment l'Ateneu) ensenyat, per la professora Dolors Terrades.

Durant aquest temps, va conèixer la seva muller actual, Leonor García González, veïna de Sant Narcís de Girona, però nascuda a Granada. Treballava d'auxiliar de psiquiatria a l'hospital de Santa Caterina (Salt). El 6 de juny del 1976 es van casar a l'església del Remei, ubicada al barri de Guèmol. Al cap de poc temps van anar a viure al barri de Canaletes. Tot seguit, el 1978 es va animar i va fer un curs de català a l'escola de Sant Pere, ensenyat pel professor Rafel Ponsatí. Quan va acabar els seus cursos, en Pere va decidir deixar d'obrar al taller Geli per dedicar-se al negoci familiar, concretament a la venda ambulat, acompanyat del seu germà Martirià.

Dos anys després de casar-se, el 27 de març del 1978 nasqué el seu primer fill,

Figura 71: Casament de Pere Portella i Leonor García.
Font: Arxiu familiar. (1976)

Pompeu Portella Garcia. I quatre anys més tard, l'1 de desembre del 1982 (dia de Sant Eloi, patró dels ferrers), nasqué el seu segon i últim fill, en Josep que pateix síndrome de Down. L'any 1992, es compraren un pis per anar-hi a viure tots quatre. També va decidir fer obres a la casa pairal, modificant el taller i la botiga, van fer reformes a la façana i a la part de l'habitatge.

En Pere es dedicava principalment a la feina de venedor ambulat als diferents mercats arreu de la província, però a estones també ajudava al seu pare treballant de ferrer. L'any 1998, els dos germans van decidir dividir el negoci i treballar per separat. Es van dividir els mercats i van pactar les places de mercat que es quedaria cadascú.

Després de la mort d'en Josep Portella (2012), l'any 2015 en Pere i la Leonor van poder comprar la casa adossada a la ferreria, principalment per ampliar el taller, però també per fer-la servir de garatge, perquè posteriorment tenien pensat anar-hi a viure. S'hi continuava portant a terme el negoci i el taller, dirigit pel fill Pompeu i la seva dona Vanesa Colomer.

El juny del 2017 en Pere i la Leonor es van traslladar a viure a la plaça del Teatre núm. 9 i van fer totes les reformes necessàries per viure-hi. L'any 2022, en Pere amb la vida laboral completa va jubilar-se. Tot i això, encara continua estant a l'obrador per afició.

Annex 3: Taules que mostren on s'han fet els diferents mercats del negoci

	MATÍ	TARDA
DILLUNS	Cadaqués	
DIMARTS	Palamós (temporada d'estiu)	
DIMECRES	Banyoles	Llançà
DIJOUS	Figueres	
DIVENDRES	Bisbal de l'Empordà	Port de la Selva
DISSABTE	Figueres	Empuriabrava
DIUMENGE	L'Escala	

Taula 3. Mercats on anava en Pere Portella Bustins els dies de la setmana, l'any 1995. Font: Pròpia.

DILLUNS	Torroella de Montgrí
DIMARTS	Festa
DIMECRES	Begur
DIJOUS	Estartit
DIVENDRES	Platja d'Aro
DISSABTE	Girona
DIUMENGE	Roses

Taula 4. Mercats on anava en Martirià Portella Bustins els dies de la setmana, l'any 1995. Font: Pròpia.

DILLUNS	Olot
DIMARTS	Festa
DIMECRES	Banyoles
DIJOUS	Figueres
DIVENDRES	Port de la Selva (temporada d'estiu)
DISSABTE	Figueres
DIUMENGE	L'Escala

Taula 5. Mercats on en Pompeu Portella va actualment durant la setmana, any 2023. Font: Pròpia.

Annex 4: Entrevista a Evarist Figueras, el ferrer de Mieres

Evarist Figueras, nascut el 22 de desembre de l'any 1949 és el darrer membre de quatre generacions de ferrers del poble de Mieres. Actualment, el 2023, amb 73 anys ja està jubilat, però, segueix tenint molta afició per la forja.

A continuació vegem l'entrevista que li vaig fer per poder conèixer una mica més la relació que tenia amb l'ofici.

Com va començar l'ofici? Li venia d'herència?

A la meua família tota la vida han sigut ferrers, començant pel meu besavi, en Jaume que era ferrador de cavalls, seguint-lo el meu avi Evarist, que també era ferrador de cavalls i els dos també feien arades d'animals. Tot seguit el meu pare Narcís, que era tot un "tiparràs", primer havia ferrat cavalls, però després va veure que van començar a sortir tractors i "trastos" d'aquests i ja va començar a fer eines de tall que llavors hi havia feina per parar un tren. Jo vaig decidir treballar més en la forja artística, però també tocava bastant bé l'eina de tall, com el pare.

Les quatre generacions de ferres de la família, sempre hem treballat en el mateix obrador i a dalt, hem tingut l'habitança.

Ha dit que treballava amb la forja artística, què feia exactament? Té alguna obra a destacar?

Jo m'he dedicat molt a fer baranes i portals, a les reixes, als llums decoratius... per encàrrec. N'he fet moltes i moltes. A Cornellà tinc una barana de 120 o 130 metres quadrats. La vaig fer en una casa on hi havia dues vivendes, a dalt i a baix. També en tinc una de molt gran a Sant Joan les Fonts, una barana horrible. Quan fèiem baranes, primer posàvem els pilars repartits (sempre eren de 30*30 massissos) i llavors anàvem allà i miràvem de pilar a pilar, que era just la llargada de la barana, i a partir d'aquí anàvem forjant. També he dissenyat llums decoratius. A mi tot això m'agradava molt.

Té alguns estudis superiors o quan va acabar l'escolarització ja es va dedicar a l'ofici de ferrer?

Sí, vaig fer un aprenentatge d'estudis superiors a Mieres i quan vaig acabar, vaig fer unes proves per anar a Girona a estudiar, on em vaig quedar quatre anys. Allà, a l'escola Industrial de Sant Narcís feia pràctiques de formació professional, però quan només tenia disset anys es

va morir la meua mare, llavors vaig plegar i vaig tornar cap a Mieres, on vam decidir tirar endavant amb l'ofici entre el meu pare i jo. En aquell temps hi havia molta feina i vaig acabar fent de tot: portals, reixes, baranes, eines de tall... Després els anys van anar passant, molt de pressa, i em vaig casar amb una noia de Banyoles, on també vam comprar una vivenda, i a partir d'aquí sempre he anat fent trajectes de Mieres Banyoles i de Banyoles a Mieres.

Quants anys fa que practica l'ofici? Com el va aprendre?

Vaig començar a tocar el ferro de jovenet, amb catorze o quinze anys. Si ara en tinc setanta-tres, llavors fa cap a seixanta anys que remeno a l'obrador. Després, com que estudiava, estava entre Girona i Mieres, però mai em vaig desvincular de l'ofici.

Jo sempre vaig aprendre del meu pare, passava moltes hores amb ell a l'obrador. Ara t'explicaré una cosa, pensa que el meu pare plegava a les vuit del vespre de treballar a l'obrador, i jo cap a les nou, quarts de deu. El pare anava a descansar a dalt i ell aquell mateix dia havia començat una eina (un podall, una falç, un tallabarder...), i jo havia acabat la barana que estava fent. Llavors, me n'anava a acabar la seva eina i "pim, pam, pim, pam". El pare em deia: "què foties tanta fressa ahir el vespre?", i l'endemà quan el pare baixava a baix deia: "collons, però si aquest podall l'havia començat tot just ahir! Ja està acabat?". Passàvem moltes hores junts... Ell sempre em deia: "és que fill, tens les mans d'or per fer coses d'aquestes".

Sempre heu treballat gent de la família a l'obrador o heu tingut algun mosso?

Vam tenir algun operari treballant, en Joan, que ens ajudava i era un gran oficial de taller. En aquells temps no donàvem l'abast, hi havia molta demanda i molta gent. Pensa que jo vaig fer la mili el 1971 i de seguida em trobaven a faltar per tots costats, perquè llavors el pare tenia una certa edat i jo era la seva mà dreta que ho portava tot. Teníem feina a trompons no t'ho pots pas imaginar.

A baix al taller l'heu fet servir de botiga? No teníeu cap més local per a vendre el que fèieu?

Jo botiga no n'he pas tingut mai. Tot sempre aquí, al taller. Tinc un aparador on ensenyava el que tenia. La gent ja em coneixia i venia a l'obrador a comprar i encarregar el que necessitava i nosaltres els hi fèiem, i un cop acabat ho venien a buscar aquí mateix.

Però et diré més, a casa els meus parents, aquí al costat al número 5, van començar a fer un museu amb tot el que va col·leccionant la família. Es va començar a fer cap a l'any 85 i a

partir d'aquí s'ha anat actualitzant. Hi ha eines que hem anat fent nosaltres, eines de ferrar del meu pare i eines que hem anat comprant perquè ens interessaven. Allà hi tenim la nostra col·lecció, i està obert a la gent, que sovint ens demanen per veure'l.

Figura 72: Museu amb la col·lecció de la família Figueras. Font: Pròpia (2023).

S'ha dedicat únicament a fer aquest ofici o ha fet feines paral·leles?

Que dius! Llavors portava totes les eines del poble i em vaig dedicar a fer “peles” amb això. Però també havia muntat quartos de bany a “punta pala”, o sigui que, amb tota la feina de fontaneria era el rei. Et faria unes soldades d'estany amb plom que t'hi miralles! En aquells temps, al poble no hi havia aigua enlloc, havíem de muntar les canonades des de l'entrada de l'aigua fins al poble i llavors la gent ens demanava que els hi féssim banys. Jo feia tota la instal·lació, ho soldava tot. Però, llavors sempre he treballat a l'obrador.

Per aquí als voltants, hi havia algun ferrer que coneixia?

Sí, aquí mateix a Mieres hi havia un altre ferrer, que era un parent llunyà. Es deia Anton Figueras, es dedicava a ferrar cavalls i en sabia molt. No teníem molta relació. Va morir fa uns anys, i per això val més no parlar-ne. També, a Santa Pau hi havia tres ferrers i nosaltres moltes vegades els hi veníem les nostres eines, ja que en aquesta vila no tocaven gaire les eines de tall.

Té algun fill, i si és que sí, està lligat amb l'ofici?

Si tinc un fill, però no ha estat lligat amb l'ofici perquè ell sempre ha estudiat. Tenia un cap extra, i jo li vaig dir: “A estudiar!”. Va fer els estudis científics i després va fer la carrera de farmàcia a Barcelona, allà a la UB diria. Hi va estar quatre o cinc anys.

Encara treballa al taller o ja s'ha jubilat?

Vejam, jo vaig jubilar-me, com que ho tenim muntat així, els seixanta-set anys. Em tocava jubilar-me al seixanta-cinc, però sempre quedem “cardats” els mateixos, els autònoms. Després algun altre dia he anat remenant a l'obrador per afició, però m'ho agafo amb tranquil·litat. .

Quina és la vostra marca amb la qual fa el marcatge a les eines de tall?

A casa sempre hem marcat totes les eines de tall com a símbol de prestigi. El meu besavi, l'Evarist, marcava unes senzilles inicials “E.F.” (Evarist Figueras). I jo he marcat el meu nom sencer “Evarist Figueras” i també “E.F.).

Figura 73: Marca amb la qual, l'Evarist Figueras marca les seves obres. Font: Pròpia.

Després de tants anys fent l'ofici amb quines coses es queda, què ha après com a persona i quins valors li ha donat l'ofici?

Ui, ui, ui! He après molt i molt. L'ofici m'ha ensenyat a aprendre que la vida és molt i molt maca, que té moments molt difícils, però que s'ha de mirar de superar-los i tirar endavant. Sobretot em quedo amb tots els amics, companys i clients que he fet, que en són molts, i això és molt maco. En aquest ofici ni més ni menys, es necessita constància i sobretot ser-hi i ser-hi i ser-hi. Com totes les coses, t'ha d'agradar i si ets constant pots arribar lluny.

El futur de l'ofici de ferrer com el veus?

Ara portem una època que han sortit màquines de tots tipus, que t'ho fan pràcticament tot. No fan servir el podall, ni el tallabarder. Ho tenen tot. Sincerament, el veig complicat. S'ha de valorar aquest ofici, com tots, i hi ha gent que sí que ho valora, sobretot la que t'ho compra. Els clients, per exemple, els ganivets els poden comprar a qualsevol botiga que en venguin, però allà no els hi faran al seu gust ni serà exclusiu. En canvi, el ganivet artesanal tu em diràs la mida que vols, d'amplada, d'allargada, curt, corbat... i jo te'l faré al teu gust i personalitzat. Serà exclusiu, però això ho valora potser el 10% de la societat perquè la majoria de gent, avui dia va al pràctic i al barat.

Curiositats que Evarist em va explicar:**- Intercanvis**

Caps als anys 60 o 65 passava una cosa, però només passava amb els ferrers i els metges. Segons quin tipus de feina no la fèiem pagar i ho canviàvem per alguna cosa. Un pagès ens portava 60 kg de pa, l'altre ens en portava 50 kg i nosaltres li servíem les eines que necessitava, és a dir fèiem intercanvis. Els flequers llavors ens donaven un val, que es podia intercanviar amb un pa de 4 kg, amb un pa de 2 kg o amb un d'1,5 kg... a canvi de què nosaltres féssim algunes eines. El meu pare deia: "No ens podem pas queixar, som riquíssims! Hi ha pobra gent que no té ni 1 kg de pa." El meu pare que era una bellíssima persona, inclús alguna vegada li regalaven vals de pagès, perquè a nosaltres ens en donaven molts i ell els hi donava a la gent que venia al taller. Al cap d'uns anys tot això ja es va canviar amb diners, si tu volies anar a comprar el pa, l'havies de pagar, com ara.

- Com saber si és acer o ferro?

Això és important de saber i és molt fàcil. Et donaran dues barres, una d'acer i una de ferro, i hauràs de saber quin és d'acer i quina és de ferro. Com ho sabràs? Primer fas escalfar una barra a una temperatura de vuit-cents o nou-cents graus, després l'aprimes com si fos un tascó, i finalment el tires a dins l'aigua que es refredi: si és ferro, el picaràs i veuràs que es doblega. Llavors l'altre ja sabràs que és acer, però si en vols estar segur, tornes a fer el mateix procés amb l'altra barra. Quan el refredis amb aigua, es trencarà com un cristall, com si fos vidre i així veuràs que és acer. Això si ho fas amb aigua, llavors amb oli és diferent. Jo cada barra que encetava la provava sempre, perquè a vegades se'ls hi passava una barra de ferro. També es pot saber per les espurnes de la mola, si és acer surten unes estrelles i si és ferro, surt una guspira diferent. Això si no hi entens, no ho veus pas.

Annex 5: Entrevista a Salvador Soler, el ferrer de Palol

Salvador Soler i Xargay, nascut el 1948, és el cinquè membre de les sis generacions de ferrers del poble de Palol de Revardit (que tinguin anotat). Actualment, el 2023, amb 75 anys encara va treballant, ja que encara no està jubilat. Contínuament ajuda al seu fill amb el negoci. A continuació vegem la petita entrevista que li vaig fer per poder conèixer una mica més la relació que tenia amb l'ofici tan ell, com la seva família.

Quan va començar l'ofici? Li venia d'herència?

Ui, jo d'ençà que vaig néixer quasi, de ben petit. A casa tota la vida hem sigut ferrers, el meu pare, el meu avi, el meu besavi, el meu rebesavi... i potser més, tot i que jo això ja no ho sé. Fa aproximadament uns dos-cents anys ja, que la família està en el món dels ferrers. Tenim les referències de l'ajuntament a partir del 1871, però encara hi ha més enrere. Que sapiguem va començar en Miquel, el rebesavi, el va seguir en Vicents, el meu besavi, després el meu avi Miquel, el meu pare Vicents, jo en Salvador i el meu fill Miquel. Sempre hem anat així Miquel, Vicents, Miquel, Vicents... Els meus pares no sé què els va passar que em van canviar el nom, jo m'havia de dir Miquel.

Figura 74: L'avi (1) i el pare (2) de Salvador Soler.
Font: Pròpia (s.d).

Què es dedicaven a fer les generacions anteriors? I vostè? I el seu fill?

Jo com el pare i l'avi, havia fet ferradures de cavall, però jo ja no els ferrava pas, ells sí. Mira que havíem tingut cavalls i jo no els havia ferrat mai, sempre havia de venir el ferrador perquè si jo no en sabia, no ho podia pas fer. A més, de ben petit, amb deu anys, mentre jugant amb el veí, el pare i l'avi em cridaven que els hi anés a aguantar la cua del cavall, perquè si no s'estava quiet, no el podien ferrar bé. També tots havíem fet eines de tall que després les anàvem a vendre al mercat, com vosaltres. Ara el meu

Figura 75: Eines de tall que havien fet la família Soler. Font: Pròpia.

fill ja es dedica només al negoci dels portals, tanques, baranes i reixes.

Ha dit que actualment us dediqueu a fer tanques i portals? Com va començar?

Com que teníem els cavalls, la gent venia aquí i volia que els féssim tancats pels cavalls. Pastors elèctrics i tot això n'haviem venut la tira. A més, com que tenim tot el material i n'hem sabut muntar, doncs ens ha anat bé. El meu pare ja havia fet alguna reixa, i després jo i ara el meu fill. Ell és el que s'hi ha dedicat més.

Em podria dir algun lloc important on n'hàgiu fet?

Si home, n'hem fet moltes i moltes, de totes mides i de tots tipus. Ja fa potser més de trenta anys que fem muntatges de tanques. Ens movem per aquí, i sobretot en fem a particulars que ens ho demanen. Avui, per exemple el meu fill ha anat al Port de la Selva, ahir a la Junquera. Pel camp del Girona també hem fet moltes coses, allà a Montilivi hem fet portes d'emergència i alguna tanca. Al camp del Banyoles i el de l'Atlètic també hem fet tota la tanca que els envolta. També cada any, ja fa temps que muntem les tanques de la fira dels cavalls de Banyoles. Ara, està en caure una tanca de dos quilòmetres i poc.

Figura 76: Diferents tipus de portals i tanques que es dediquen a fer actualment a la Ferreteria Soler. Font: Pròpia.

Té alguns estudis superiors o quan va acabar l'escolarització ja es va dedicar a l'ofici de ferrer?

Sí, primer vaig anar aquí a l'escola a Palol i quan vaig acabar vaig anar en uns tallers allà a Girona a aprendre a soldar. En vaig aprendre molt, allà m'hi passava dies enters, soldant i soldant durant dos anys. Un cop vaig acabar, ja vaig tornar cap aquí a l'obrador.

S'ha dedicat únicament a fer aquest ofici o ha fet feines paral·leles?

Jo he fet de ferrer tota la vida. Però ara, ja no faig eines ni ferradures, em dedico a ajudar a fer baranes, tanques i portals al meu fill.

Sempre havíeu treballat gent de la família a l'obrador o heu tingut algun mosso?

Alguna vegada sí, el meu oncle anava els matins en no sé quin lloc i després a les tardes ens venia a ajudar, però sempre ens ho hem fet amb la família. Ara sí que ens ajuden bastant amb la botiga i el muntatge de tanques, tenim bastants treballadors.

Sempre heu viscut aquí totes les generacions?

Sí, tots els ferrers de la família hem nascut aquí a la casa i hi hem treballat.

A baix al taller entenc que era on veníeu les peces que fèieu? I després va venir la botiga actual no?

Sí, abans la nostra botiga era el taller, allà la gent venia i ens encarregava el que necessitava i els hi fèiem. Després vàrem començar a anar a mercat i aquesta botiga que tenim ara, abans era on tancàvem els cavalls. Ara potser ja fa trenta-cinc anys que la botiga està oberta. Vam inaugurar la botiga quan la Mariona, la meva filla tenia catorze anys. Després sempre hem anat treballant nosaltres i hem tingut algun treballador. La Nuri, per exemple ara fa molt de temps que la tenim. Ara mateix en tenim tres, però n'havíem tingut més. En total som set o vuit que trebalem aquí a casa.

I també parlant de la venda ambulant, fèieu mercats? A on? Què veníeu?

Sí, primer vam començar amb la venda ambulant a algun mercat, ja a finals del segle passat, però pocs. Veníem tots tipus d'eines de tall que fèiem: podalls, destrals, volants, falç... Vam començar anant a Girona els dissabtes, hi anàvem primer amb un carro carregat d'eines i després amb bicicleta, amb el cistell carregat i cap a Girona. No sé els anys que tenia, però ens vàrem comprar una vespa, i jo anava al darrere carregat d'eines. Després els diumenges també anàvem a Tordera, quan vam tenir cotxe. Aquest era un mercat molt bo. També vam anar un temps a Figueres i a Olot, però van durar molt poquet. Ara ja fa vint-i-dos anys que no anem a mercat.

Ha parlat dels seus fills, quants en té? Estan lligats amb l'ofici?

Sí, en Miquel que està molt lligat amb l'ofici i la Mariona. Ell va estudiar aquí a Sarrià, però després ja va entrar al negoci i aquí s'ha quedat, ara és ell que ho porta tot. Bé, la meva filla porta la botiga i la comptabilitat del negoci. En Miquel anava a mercat, després també feia eines de tall si la gent ho encarregava, però ara ja fa tancats, reixes i portals.

Encara treballa al taller o ja s'ha jubilat?

Jo mentre pugui encara treballo. Estic mig jubilat. Ara ja no puc soldar, però ajudo al meu fill. El taller de fet, és diferent del d'abans. El meu fill va treure la fornal i tot això perquè amb el que fem ara de baranes i portals no la necessitem pas. Ara sobretot hi tenim màquines per soldar i per tallar ferro.

Quina és la vostra marca amb la qual feia el marcatge a les eines de tall?

Hi posàvem el cognom "Soler", vam perdre la "r" final fa temps i ara s'ha quedat sense "r", "Sole". Aquestes marques les fèiem nosaltres mateixos, amb una broca petita i amb una escapa i una llima anar resseguint. Oh, no era pas fàcil!

El futur de l'ofici de ferrer com el veus?

Ui, el futur de l'ofici... el meu fill diu que quan acabi ell, ja s'haurà acabat. Però no aquest ofici, sinó també els paletes, els fusters... Després de la seva generació no hi haurà res, tothom vol estudiar i n'hi ha d'altres que no volen fer res.

Annex 6: Opinió de Pere Portella sobre els valors de l'ofici i aquest en un futur**Què ha après de l'ofici? Què li ha ensenyat? Com el valora?**

Són feines antigues i molt nobles. Quan es moria un ferrer del poble era com un "cataclisme" perquè el necessitaves, i fins que no hi havia una altra persona que el substituïa semblava que el poble quedava parat. En aquests moments en el cas de la ferreria si es mor un ferrer no passa pràcticament res, i amb les empreses el mateix.

L'ofici m'ha ensenyat sobretot la noblesa, amb tots els anys que porto treballant, no m'he trobat (en general), cap ferrer que no sigui noble. I això és, per sobre de tot, el més important. També em quedo amb totes les amistats que he fet i que avui encara conservo. I amb la satisfacció que tinc de saber que, els diners que he guanyat durant tota la meva vida, han sigut fent feines nobles, sense aprofitar-me de ningú i amb molt de sacrifici. I això és per mi el resum: l'ofici m'ha ensenyat a ser noble, anar amb sinceritat pel món i a no gastar més diners dels que guanyes.

Cares el futur tant a casa com a fora, com veu l'ofici?

El meu fill gran, en Pompeu, es dedica a la venda ambulat i la meva jove a la comptabilitat de la botiga. Tot i això, si cal, podrà fer una petita reparació com esmolar unes tisores, llossar

un punxó, manegar una escarpa... però, la ferreria és una feina que l'has d'aprendre de jove i has de tenir una persona que t'ensenyi al darrere. Jo parlo de la part del ferrer, però això es pot aplicar a totes les feines.

Actualment, a les escoles i instituts també hi ha una part que fomenta els oficis, però majoritàriament la gent va per l'estudi i per la universitat.

Treballar amb el ferro és una cosa dura, de moltes hores, que has de treballar a altes temperatures davant de la fornal, t'has de cremar i has de tenir una certa estructura física per picar el que s'ha de picar. Ara també hi ha molta peça manufacturada, ve tot fet i perfecte. Hi ha gent que, davant d'una barana feta a mà, que els barrots no seran exactament iguals, no ho valoren i prefereixen anar al barat. Però, després hi ha gent que ho coneix i sap que allò és fet a mà i que és una peça que té molt més valor que una altra. Cada vegada, hisenda fa pagar més impostos i tot costa més. Ara les màquines són cares, tot és car... i la majoria de gent, davant d'una cosa que et costa deu euros i d'una altra que te'n costa tres, et diuen que ja passen amb la de 3.

Ara també costa molt obrir un propi taller, perquè des de dalt posen molts problemes. Tampoc pensen amb els petits obradors, sinó només amb les grans empreses.

Resumint que ara, a l'ofici, no s'hi veu un futur immediat. És trist dir-ho, però d'aquí a un temps ja veurem què passa.

Annex 7: Documentació antiga de la família Portella

Figura 77: Esquela d'en Pere Portella Bosch. Font: Arxiu familiar (1952).

Contribución Territorial 1958

RIQUEZA URBANA **REGISTRO FISCAL DE EDIFICIOS Y SOLARES** **TERCER TRIMESTRE**
 Julio, Agosto y Septiembre

Provincia: GERONA Municipio: Barrolo
 Finca (calle o plaza): Alvarez núm. 24 Núm. de la lista cobratoria: 181

He recibido de D. Rosa Canadell Maso la cantidad
 de treinta y seis pesetas 38 céntimos, que le corres-
 ponde pagar en el citado trimestre por la contribución expresada, según se demuestra en el recibo del primer trimestre. N.º
 de 1 de 1958. El Recaudador.

Son 36 ptas 38 cts. Calle _____, núm. _____ URBANA
 Ptas. _____

Figura 78: Contribución Territorial (impost que s'havia de pagar per tenir edificis, etc.) Font: Arxiu familiar (1958).

Gerónimo Viñas
 Contratista de Obras
 Calle Puig n.º 9
 BARCELONA

Nº 00765.

CUENTA de los jornales y materiales empleados a favor de
 D. Pedro Portella durante los días de
 la semana 5 del 27 de Enero al 2 de Febrero de 1941

CLASES	Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábado	Totales	TOTAL	
								Precio por unidad	Pesetas Cts.
F. Viñas horas					7 5		12	2.25	27 20
Cemento 72					3 3		5	6.00	30 -
Alucos						30	30	15.00	450 -
Semana 6									
F. Viñas	8 5						13	2.25	30 55
Cemento 72	6						5	6.00	30 -
Ladrillas	30						30	16.00	480 -
Boticos	1						1		15 -
Portland		2					2	15.00	30 -
Arena cap.		30					30	0.20	6 -
							Total		141 60

Recibi
 Gerónimo Viñas
 P. P. Francisco Viñas

Figura 79: Factura de l'empresa Gerónimo Viñas que havia de pagar Pere Portella Bosch. Font: Arxiu familiar (1941)

Mutualidad Laboral de Trabajadores Autónomos de la
INDUSTRIA

73

Talonario de Boletines de Cotización mensual para uso de los mutualistas encuadrados en los Sindicatos de: Combustible; Construcción; Industrias Químicas; Madera y Corcho; Metal; Papel, Prensa y Artes Gráficas; Piel y Textil.

Las cuotas se ingresarán en cualquier Caja de Ahorro o Entidad Bancaria, a elección del interesado. A estos efectos el mutualista presentará en la Oficina Recaudadora el Boletín debidamente cumplimentado (primer apellido, segundo apellido, nombre, número de afiliación que figura en la portada, domicilio, localidad, número del documento nacional de identidad y la cuota que se señala en la portada). Igualmente cumplimentará los datos que figuran en la "Matriz". La Oficina Recaudadora fechará, firmará y sellará la Matriz y el Boletín, reservándose el Boletín para su envío a la Mutualidad o su Delegación Provincial.

MENSUAL (de Julio 1964 a Diciembre 1965)
 (Para cualquier duda, consultar con la Delegación Provincial de Mutualidades Laborales)

N.º afiliación 18/ 741 Nombre J. PORTELLA CANDELL

BASE DE COTIZACIÓN 1.000 CUOTA 110 PL VIEJA 2 BARCELONA

2
 ESPAÑA

En el supuesto de que desee cambiar a otra base de cotización, de conformidad con la instrucción 7.ª, deberá consultar la nueva cuota que le corresponda en la escala que se inserta en la contraportada de este talonario.

Figura 80: Talonari de bolletins de la cotització mensual. Font: Arxiu familiar (1962-1965).

Ayuntamiento de Bañolas

Ejercicio económico de 1966

Convenio Fiscal Individual

para la efectividad del APROVECHAMIENTO ESPECIAL DE LA VIA PUBLICA, según la Ordenanza núm. 25

Contribuyente D. José Portella
Domicilio Bañolas

En Bañolas, a dos de Enero de Mil novecientos sesenta y seis
Reunidos en la Casa Consistorial, con asistencia del infrascrito, Secretario del Ayuntamiento, de una parte D. Andrés Agustí en nombre y representación del Ayuntamiento, y, de otra, D. José Portella

, a los efectos de la recaudación y pago de la citada exacción formalizan de común acuerdo el siguiente CONVENIO FISCAL INDIVIDUAL sobre las bases que a continuación se expresan:

a) El presente convenio tiene por objeto el pago de los derechos correspondiente al Ayuntamiento durante el ejercicio económico de 1.966 por razón de OCUPACION DE LA VIA PUBLICA por el puesto de venta de Cuchillos y Omas con una ocupación aproximada de 3 metros radicado en Pl. España que está sujeto a la imposición con arreglo a la vigente Ordenanza fiscal n.º 25

b) El citado contribuyente se obliga a satisfacer al Ayuntamiento en virtud del presente CONVENIO, la cantidad anual de 1.170 Ptas. Cts. que hará efectiva por partes iguales que vencerán el primer día de cada mes del ejercicio expresado quedando sometido para el caso de no verificarlo, al procedimiento ejecutivo de apremio. $3 \cdot 10 = 30 \times 2 = 1.560 \times 75 = 1.170 : 12 = 97'50$ mes

c) En virtud de este convenio queda relevado el contribuyente de toda fiscalización administrativa por razón de la exacción que se contrae.

d) La falta de ingreso de uno de los plazos señalados, podrá dar lugar a la rescisión de este convenio, previo acuerdo del Ayuntamiento, que decidirá la forma de recaudar la exacción a que se contrae, bien sea por fiscalización directa u otro procedimiento.

e) Durante la vigencia de este convenio las cantidades convenidas no sufrirán aumento ni disminución, salvo alteraciones en las medidas.

Y con el fin de obligarse al cumplimiento de lo PACTADO, suscriben los otorgantes el presente convenio por duplicado, en el lugar y fecha antedicho, de que yo, el Secretario certifico

En representación del Ayuntamiento,

El Contribuyente,

El Secretario, Actal.

Figura 81: Convenio Fiscal Individual para la efectividad del aprovechamiento de la vía pública (...). Document perquè en Josep Portella Canadell pogués muntar al mercat dels dimecres a Banyoles. Font: Arxiu familiar (1966.)

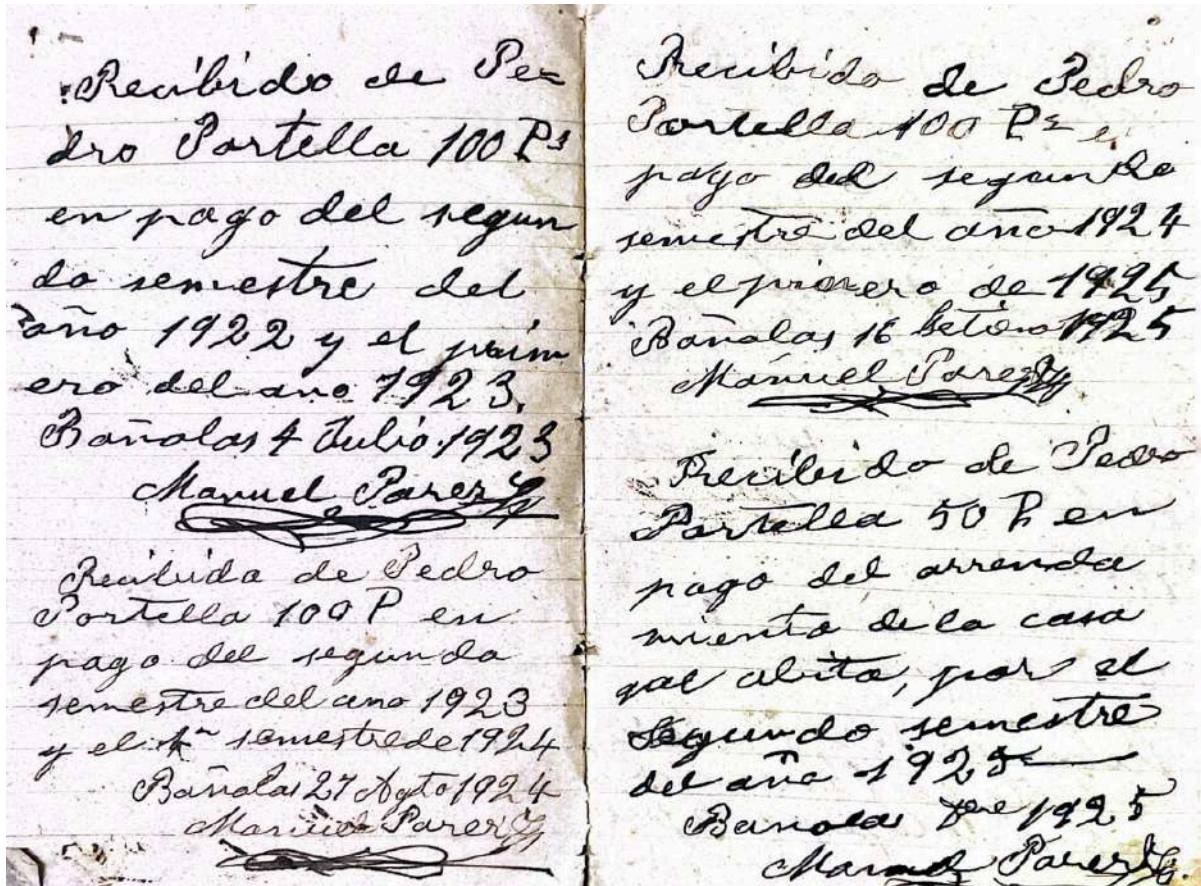

Figura 31: Llibreta on queden anotats els rebuts que en Pere Portella Bosch paga del lloguer del taller. Font: Arxiu familiar (1923 - 1958).

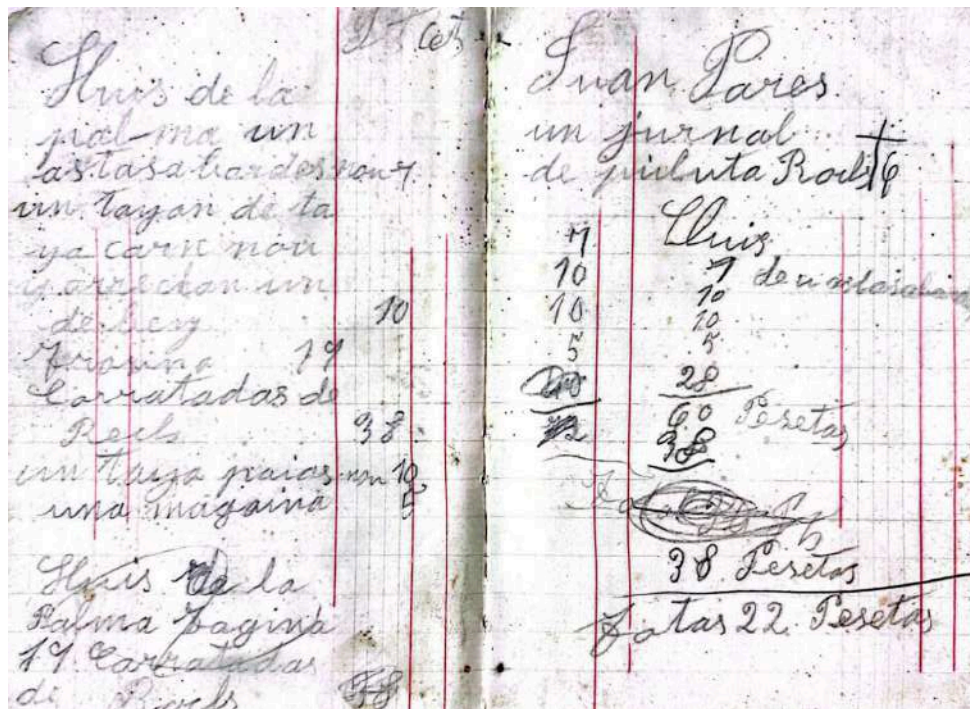

Figura 82: Llibreta d'en Pere Portella Bosch on escribia les anotacions relacionades amb la feina. Font: Arxiu familiar (1927).